

קובץ
באר התורה

(קצח)

פרשת לך לך

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

תוכן הענינים:

- 5.....האם מותר ללמוד בקלפי כנגד שער אשה נשואה וערוה.
- 8.....האם יש חיוב לומר תשעים פעם ותן טל ומטר לברכה במנהג שלא אומרים תחנון ביום שמתחילים לומר בו ותן טל ומטר לברכה.
- 15.....האם אין לומר תחנון ביום אחר הבחירות מחמת השמחה.
- 17.....האם מותר למכור את עליית כהן ואם מכרו את עליית כהן וקראו לאחר מה דינו.
- 18.....האם אפשר לצאת ידי חובת מאה ברכות בברכות העולים לתורה, ובגדר ברכות התורה והמסתעף.
- 25.....האם ציבור צריכים לשמוע את ברכות התורה.
- 29.....בגדר חיוב קריאת התורה.
- 35.....הקורא בתורה ונתשתתק.
- 36.....האם יש חיוב לקרוא עם השליח ציבור.
- 39.....האם סומא יכול לעלות לתורה.
- 40.....נשתתק המפטיר.
- 41.....האם יכול לעלות לתורה שלא היה בתחילת הקריאה כגון בשני וחמישי.
- 42.....האם אומרים ברוך הוא וברוך שמו על קריאת התורה.
- 43.....האם יש חיוב לשמוע את ברכות העולים לתורה.
- 44.....ברכת התורה שמברך העולה לתורה.
- 46.....האם השומע קריאת התורה צריך לברך ברכות התורה לשיטות שלא מברכים על הרהור.
- 46.....האם מותר להוסיף על שבעה עולים לתורה.
- 47.....האם יוצאים ידי חובה בברכות הפטרה.
- 47.....האם הבעל קורא יוצא ידי חובה שמו"ת בקריאת התורה.
- 47.....האם מותר לתת מים בתוך קוביות קרח בשבת.
- 49.....

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

- בדין ברכת הקשת פעמיים באותו יום מכתב למעדני אשר פרשת נח
תשפג 53
- ברכה על הרעמים והברקים שבאו בבת אחת מכתב לגליון מסיני
בא 55
- לעלות לקבר בתוך השנה במקום צורך שלא היו בלוייה..... 57

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם מותר ללמוד בקלפי כנגד שער אשה נשואה וערוה

שאלה: האם מי שעובד בתור משקיף בעיר חילונית שמציבעים כל הזמן חילונים וחילוניות ששערם אינו מכוסה, וטפח ערותם מגולה, ואמנם גם מגיעים לשם גברים, האם יכול ללמוד שם ללא חשש כיון שאינו מי שמגיע לשם, ומה הדין ללמוד שם בהרהור

תשובה בקיצור: מותר ללמוד בהרהור, או לשמוע שיעור מאוזניות בנגן שיעור מוקלט ולא שיעור חי, כי בכה"ג חשיב שומע כעונה, ואם מסתכל ולומד בתוך ספר יכול אף ללמוד בפיו,

מקור: הנה כתב בשו"ע סימן עד ס"א, אסור לקרות קריאת שמע וכל דברים שבקדושה, כנגד טפח מגולה של אשה במקומות המכוסים בין באשתו, ובין באשה אחרת

ויש אומרים שבאשה אחרת אפילו פחות מטפח הוא ערוה, כן כתב הרמ"א שם ס"א, ומקורו מדברי ההגהות מיימוני, ששם הביא כן בשם הבה"ג, והו"ד בב"י, וכן כתב בכף החיים (ש"א פרשת בא אות ח') כדברי הרמ"א שבאשה אחרת אפילו פחות מטפח הוא ערוה, וכתב הב"ח דהיא דאפשר יש להחמיר בזה, אבל לדינא הב"י לא פסק כן, כמבואר בדבריו שם, ולכן לדינא פחות מערוה אינו טפח אפילו באשה אחרת, אבל יל"ע בזה דהא סו"ס הוא תלוי במציאות משום הרהור וסו"ס הרי יכול להביא לידי הרהור, ואש בנעורת, וחז"ל אמרו אפילו באצבע קטנה, ושמא י"ל דפחות מכשיעור כזה קים להו לחז"ל דלא יכול להביא לידי הרהור, ואולי משום הכי הב"ח החמיר בזה, ומ"מ הדר דינא דדעת הב"י דאף באשה אחרת פחות מכשיעור אינו איסור, וכן הוא לדינא בכה"ח סק"י, ובשו"ת אור לציון ח"ב פרק ו' בביאורים לתשובה יא יעו"ש, וכן כתב בשו"ת יביע אומר ח"א סימן ז' אות ח' יעו"ש. והעיקר לדינא שאינו ערוה, ולכתחילה יש להחמיר בזה.

ולכן אם נמצא במקום שיש נשים שיש להם טפח מגולה אסור לקרות שם קריאת שמע או ללמוד, וצריך להחזיר פניו. (משנ"ב סק"א). ויש אומרים שמותר גם על ידי עצימת עינים, או שאינו רואה ע"י שלומד בספר, ובשעת הדחק אפשר להקל בזה, ע"י משנ"ב שם שהביא מח' אחרונים אם מהני בזה, ובאריכות בביה"ל בד"ה במקום שדרכה וכו' שהוא מחלוקת ראשונים בזה, ובנשמת אדם להחיי אדם הוכיח מדברי הרמב"ם דמהני ע"י עצימת עינים, ושכן הוא לדינא בב"ח ובפרי מגדים משב"ז סק"ב, ומ"מ כיון שיש ראשונים

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

שחולקים לכן המיקל להתיר ע"י עצימת עינים אין מוחין בידו, כן הסיק בביה"ל שם, ומ"מ מדברי המשנ"ב נראה דלכתחילה אין להקל בזה רק כשאי אפשר בענין אחר, ואמנם ראה בחזו"א או"ח סימן טז סק"ז שהוא מעיקר הדין שמהני ע"י עצימת עינים, וכן הו"ד הגר"ח זצ"ל בספר אשרי ישראל בתשובתו בסוף הספר תשובה סא שמועיל מעיקר הדין לעצום את עיניו או להחזיר את מבטיו לצד יעו"ש, ונפק"מ בזה לגבי הרצאה של דברי תורה שמוסרים לחילונים שאינם שומרים תורה ומצוות, שע"פ דברי החזו"א יש להקל בזה, וכן כתב כיוצא בזה בשו"ת אור לציון ח"א סימן ח' שבשעת הדחק אפשר להקל בזה ע"י עצימת עיניו, ועוד י"ל בזה כיון דעוסק לצורך מצוה כדי לקרבם וכו' הוא שרי, וכמו שהתירו כיוצא בזה למסור להם הרצאות וכדו' אף שמסתמא לא ברכו ברכות התורה, ושוב ראיתי שכיוצא בזה כתב הגרי"ח זונלפד זצ"ל בשו"ת שלמת חיים סימן עג ועד שאם כוונתו לשמים ולא לראותה מותר הדבר יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת יביע אומר (חלק ג' סימן ז) להקל בזה כדת מרן השו"ע שדי בעצימת עיניים נגד טפח באשה, אבל הוסיף שטוב יותר לברך מתוך הסידור מלעצום עיניים, יעו"ש, אבל מ"מ רבנים שעורכים קידושין ויש כנגדם ערוה ואינם יכולים להחזיר את פניהם די שיעצמו עיניהם ויברכו ושכן הוא דעת מרן יעו"ש.

ואמנם יש לצרף הכא לגבי השער שאינו ערוה, דהנה בשו"ע סעיף ב' כתב, שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש, והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, וכ"ש שער נכרית אפילו דרכה לכסות, וכתב במשנ"ב סק"י שכל דברי המשנ"ב ממעטים רק בתולות יעו"ש עוד, ואמנם יש מתירים במקום שדרכן של הנשים ללכת בגילוי ראש, וכמו שכתב בבא"ח פרשת בא אות יב, שבמקומות שדרכן של הנשים ללכת תמיד פרועות ראש, מותר לקרות כנגדן אע"פ שעושות איסור, כיון שכל הנשים דרכן בכך, וכן פסק בכה"ח סק"י"ז, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"א סימן י" וכתב שהוא משום שאין בזה איסור מעיקר הדין ורק לכתחילה פסק מרן השו"ע שיש להזהר בזה, וכן פסק לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ו סימן יג, ומ"מ סיים שם בבאול"צ שבמקומות שרגילים לכסות שערן יש ליזהר בזה יעו"ש. אבל בלא"ה אף שמצד השער ליכא איסורא מ"מ מצד שאין כל בשרן מכוסה.

והנה לענין אם מותר ללמוד בהרהור, דאפשר לדייק מדברי השו"ע סימן עה ס"ב שכל האיסור הוא דוקא לקרות ולא בהרהור, וכן כתב במג"א סימן

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

פה סק"ב, וכן כתב בבאר היטב סוף סימן עה סקי"א, וכן כתב במשנ"ב סימן עה סקכ"ט, שהרהור בכ"ז מותר משום שנאמר ערות דבר דבור אסור הרהור מותר, וכן כתב במשנ"ב סימן פד סק"ה,

ואמנם בילקוט יוסף כתב שהיכא שיש מקום שיכול ללמוד ע"י שיוציא את הלימוד בפיו ולא ע"י הרהור עדיף טפי.

ומ"מ נראה דהיכא שיושב וקורא בספר יכול להקל, וכן כתב בשו"ת ישא יוסף אבן העזר סימן סט בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאם יושב במקום שיש נשים הלבושות בפריצות מותר ללמוד מספר ואפילו בפיו, יעו"ש עוד.

הנה בקונ' הל' יחוד וצניעות אות יד הובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמי שהולך ברחוב ויש שם נשים שאינן לבושות כראוי אף שאינו שם לב לכך ואינו עובר באיסור הסתכלות מ"מ אינו יכול לומר שם דברי תורה ותפילה אלא אם כן יסובב את סניו לצד אחר אבל בדיעבד יכול לעצום את עיניו, והרהור בכה"ג מותר עכת"ד, והו"ד במשנ"ב דרשו סימן עד הערה מס' 4, ומכ"ז נראה דכ"ז הוא דוקא שהולך ברחוב במקום חילוני וכדו' שבודאות יש כאן רובא שהולכים שלא בצניעות, אבל אדם שהולך ברחוב שומם או באיזור חרדי אין צריך לחוש לכך, ויכול לדבר בלימוד עם חבירו, אבל מ"מ בנ"ד יש לחוש בזה, ולכן אין להתיר אלא א"כ מסתכל ולומד מתוך הספר.

ומש"כ לגבי הרהור בשמיעת שיעור, שיש לחלק בין שיעור חי לשיעור בנגן, וכמו ששמעתי ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א לגבי ברכות התורה, שלא מברכים ברכות התורה על ששומע שיעור בנגן, רק בשידור חי שאז חשיב שומע כעונה, ואמנם יש מקום לומר דאף אי נימא דהרי הוא חשיב שומע כעונה, מ"מ בדין שומע כעונה אינו כנגד ערוה, ואמנם במשנ"ב סימן עה סקכ"ט מבואר דשומע כעונה אסור כנגד ערוה. [ועיין עוד בחידושי רבי דב לנדו שליט"א עמ"ס יבמות סימן לא מש"כ להאריך בגדר דין שומע כעונה בתלמוד תורה].

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם יש חיוב לומר תשעים פעם ותן טל ומטר לברכה

בס"ד

יום א' ה' מרחשון תשפ"ג

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך
ושא"ס

שמעתי בליל שב"ק מאת הגאון רבי נחום נבנצל שליט"א מראשי ישיבת
פוניב'ז לצעירים, שיש חיוב לומר בו' מרחשון אחרי תפילת מנחה תשעים
פעם ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה וכו' כדי שאם יהיה בספק לא
יצטרך לחזור כמבואר בסוף סימן קיד, כי אם לא יעשה כן הרי יכנס לברכה
לבטלה, לכן יש חיוב גמור לומר כן בו' במרחשון, כדי שלא יתפלל ויצטרך
לחזור.

וכן נתבאר דעתו בגליון משיעוריו מס' 210 (פרשת נח תשפ"ג) ושם כתב
שלכאורה יש לחייב כן במקום שיש חשש כגול שישכח, וכתב שם שיש
שרצו להמנע מכך משום שהרי עיקר מה שמועיל אמירת צ' פעמים הרי הוא
מח' ראשונים ומבואר במשנ"ב סימן קיד סקל"ז שההכרעה היא רק מספק
להקל בשניהם, וא"כ יש לן ספק אם יועיל אותו הרגל או לא.

אבל כתב שם שדבר זה הרי אינו אלא טעות משום שכשלא אמר צ' פעמים
ולכן צריך לחזור התפילה כשמסופק, הרי ודאי התה אחת מתפילתיו לבטלה
וזה ברור שעדיף ךהכנס לספק שמא לא התפלל מלברך בודאי ברכות
לבטלה, ובפרט שלכאורה באי הזכרת ותן טל ומטר אין כאן שאלה של הפסד
כל התפילה כי אם חסרון הזכרה כמבואר בישועות יעקב סימן קיז, ומ"מ
כתב שם שידוע מהגר"ח מבריסק שאמירת ותן טל ומטר לברכה הרי הוא
חלק מנוסח הברכה. [א.ה, וכן נראה לדידן בני ספרד שמשנים את כל הנוסח
ואומרים ברך עלינו וכו', ואמנם מדברי הפוסקים שו"ת יביע אומר ועוד לא
נראה דס"ל הכי לגבי טעה בליל שבת, וכמ"ש בקונ' שערי יוסף דיני אמירת
ברך עלינו וכו' ותן טל ומטר].

ומ"מ כתב שם שיש לעמוד בזה מדוע לא מצינו מי שידון בזה שיש חובה
לומר צ' פעמים ותן טל ומטר לברכה.

וכתב שם ששמע ממרן הגרשז"א זצוק"ל שהיה מורה בשמחת תורה לשיר
צ' פעמים הזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם, וששאלוהו מפני מה אינו מנהיג

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

כן אף בשאלת טל ומטר ואמר שבמשיב הרוח ומוריד הגשם יש בזה חשיבות שעל ידי זה לא יפסידו ההזכרה משא"כ בותן טל ומטר שאם לא יזכיר הרי יחזירהו ולא יפסיד ההזכרה, ושכעי"ז מובא בשם הגר"ח זצוק"ל, ומאידך כתב שם שבספר אלא ד' אמות של הלכה פ"י הט"ו הביאו הנהגת הגר"ח זצוק"ל שמהתחילו לומר ותן טל ומטר לברכה וכו' אומר ק'א פעמים וכו' וכשהזמן דחוק אומר צ' פעמים. עכת"ד, וא"כ לכאורה יש לומר שהרי יש חובה לומר כן.

ואמנם לכאורה יש להעיר בדבריו שהרי הוא תלוי במה שכתב ברא"ש בברכות פרק ד' סימן ב' שחכמי פרובינצא היו אומרים שאם לא הזכיר ההזכרה הרי כאילו הוא לא התפלל, ואולם התוס' ורבינו יונה ס"ל שהרי הוא חשיב תפילה יעו"ש, וממילא לשיטה דחשיב כתפילה ממילא י"ל דלא חשיב ברכה לבטלה, וכן הוא מה שנראה לדינא, ומהא איכא כמה וכמה נפק"מ טובא לדינא, וכמו שהאריך בזה מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזמרה לשמך מס' 183 והבאנו לדבריו בקונ' שערי יוסף דיני אמירת ברך עלינו וכו' ותן טל ומטר לברכה יעו"ש.

וכן שמעתי מאחי הבה"ח ר' אליהו פורת שליט"א במח"ס מאלפי זהב ושא"ס, ששאל בזה בליל שבת קודש פרשת נח תשפ"ג להגאון האדיר רבי מאיר גריינמן שליט"א אחיינו של מרן החזו"א זיע"א, האם יש חיוב לומר כן, ואמר לו שאין חיוב בזה כיון שהוא שכח את הברכה הרי הוא יזהר עוד יותר שלא ישכח עכת"ד, וי"ל ביותר כיון דהא סו"ס אין ברכותיו לבטלה, וממילא נראה שליכא חיוב בזה.

ואמנם זכורני שבספר מנהגי הראש"ל הביא בזה שמרן הגרע"י זצוק"ל היה אומר משיב הרוח ומוריד הגשם וכן ברך עלינו ותן טל ומטר לברכה וכו' כדי שאם יהיה לו ספק הרי הוא יהיה כהרגיל לשונו שלא יצטרך לחזור.

ושוב ראיתי להגאון רבי אברהם יעקב זילברשטיין שליט"א בספר אבני חשן ח"ג עמ' תכה בשם אביו מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שאלו שקורה אצלם שלפעמים שוכחים ותן טל ומטר נראה שמצוה עליהם לומר קא או צ' פעמים ותן טל ומטר וכו' כדי שלא יגיעו לידי ספק או לידי ברכות לבטלה, וכתב עוד לציין לזה מדברי המשנ"ב בסימן קיד סקמ"א, ובשו"ע או"ח סימן ק' שתפילת המועדות צריך להסדיר קודם שיתפלל וכתבו הפוסקים דה"ה דצריך להסדיר תפילת חנוכה כדי שיזכרו וידעו לומר על הנסים, וא"כ

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

לכאורה לא גרע טל ומטר מעל הנסים בחנוכה שצריך להסדיר, ואמנם כתבו הפוסקים שם במועדים ראוי להתפלל מתוך הסידור ומ"מ בעניינו מי שתפילה מתוך הסידור לא תזכיר לומר לו ותן טל ומטר לברכה יאמר ק"א או' צ' פעמים ואז יחשיב כמסדיר, או שישתדל להתפלל מתוך הסידור ויעשה לו סימנים כדי שיזכור לאומרו.

ואמנם למעשה מדברי השו"ע והמשנ"ב והפוסקים לא נראה שכתבו האי דינא בתור חיובא אלא בתור עצה בעלמא אם לא ירצה לחזור והיינו טעמא כיון שאין ברכותיו לבטלה.

ואסיים בעוד עיצה בזה שכתב מו"ר הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א ראש בית ההוראה יורו משפטיך ליעקב והו"ד בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק ו' עמ' רעו היו"ל ע"י ידידי הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס, וז"ל: והנה מורי ורבי הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל ראש ישיבת פורת יוסף אמר עצה עמוקה שתועיל לאדם לכוון היטב בתפילת שמונה עשרה והיא שיאמר כל ברכה מברכות העמידה ברצף אחד ואפילו בנשימה אחת ולא יתמהמה בלשונו כלל וע"י זה יכוון היטב למה שאומר ויכוון פשט המילים בלבד אלא שלפני כל ברכה וברכה ישהה מעט ויחשוב מה הוא עומד לבקש לפני חונן הדעת שעמד לבקש דעת מאת ה' לפני הרוצה בתשובה שמבקש לחזור בתשובה לפני ה' לפני רפאנו שמבקש רפואה מאת ה' וכן על זה דרך ולא כאותם שמתמהמהים בתפילה ומאריכים בלשונם וע"י זה עפ"ר מאבדים את הריכוז ומתחילים לחלום ולחשוב על דברים אחרים וכפי שהחוש מעיד ובדרך זו כשהאדם יתרגל בה ירוויח שיהיו בידו קרוב לתשעים אחוז מהברכות מכל תפלה והיא עדיפה מאותם שמאריכים בתפלה ולבסוף יש בידם כמה ברכות בודדות והיא עצה בדוקה ומנוסה ולאחר כמה שנים כאשר זכינו להסתופף בצילו של הגאון הגדול רבי שלום משאש ע"ה רבה של ירושלים ומידי יום שלישי היינו מתפללים עמו תפילת המנחה ברבנות ירושלים בעת שהייתנו שם בבית הדין לממונות שמענו אותו בתפילתו שהיה מתפלל כסדר הנ"ל ופעם אחרת באחת מדרשותיו דיבר מענין התפילה ואמר שרוצה לתת עצה טובה לציבור היקר איך לכוון היטב בתפילה ואמר שהדרך הטובה ביותר היא להתפלל מהר ולכוון רק את הפשט הפשוט בפירוש המילות אלא שלפני כל ברכה וברכה ימתין מעט ויחשוב מה עומד לבקש והוסיף שהיא עצה מתוך נסיון של שנים רבות בהם ניסה דרכים שונות לכוון בתפלה והיא ממש כעצת מו"ר הנ"ל ושני נביאים

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

מתנבאים בסגנון אחד שו"מ לאחר זמן רב שעצה עמוקה זו נכתבה כבר בספר שלמי ציבור דף קב ע"א וזו לשונו והנה כדי להרגיל האדם אל הכוונה כתבו הראשונים ז"ל שיסכים בדעתו וירגיל זה ההרגל הקטן קודם התפלה או שום ברכה ירגיל לשהות מעט ולא יתן מקום אחיזה כלל לשום הרהור ומחשבה בעולם לבוא אל ליבו דאם יתן מקום ועצלה אפילו רגע אחד או שום מחשבה בעולם הוא נלכד ברשת היצר הרע והולך ומתגבר עליו על כן ישליך מעליו נדידת מחשבתו כמו שמשליך מעליו משא כבד אשר יכבד עליו ויצייר במחשבתו גדולתו ורוממותו יתברך ע"כ, וכ"כ בספר בית תפלה שער התעוררות הכוונה עמ' ז בנד"מ להגאון רבי אליעזר פאפו בעל הפלא יועץ שכתב והנה יש סגולות כדי שלא יערבבוהו מחשבות זרות וכו' ועוד יש תקנה שיששה מעט קודם כל ברכה ויעשה הכנה ויחשוב הבא נא אכוון כפי כוחי ואומר אותה כתיקונה עכ"ל, וכ"כ גם בספרו חסד לאלפים או"ח סימן קיד סע' כ' וע"ש ומעתה אמר מרן הגב"צ א"ש זצ"ל דלכאורה מי שמתפלל בדרך זו לא תועיל לו העצה לשנן צ' פעמים הנוסח של רופא חולי עמו ישראל ברך עלינו שהרי הוא מפסיק תמיד בין רופא חולי עמו ישראל לבין ברך עלינו לעצור ולהתבונן מה עומד לבקש וממילא אין כבר רצף בדיבורו כדי שלשונו תתרגל לחבר את רופא חולי עמו ישראל לברך עלינו דווקא וא"כ אפשר שלא יועיל לו מה ששינן ואמר ברצף צ' פעמים רופא חולי עמו ישראל ברך עלינו ודו"ק מיהו למעשה לא החליט רבינו לומר דבודאי לא מהני דסוף סוף כיון שכבר הרגיל לשונו אפשר שיועיל לו גם בכה"ג תדע דהא לאחר ל יום מז' במר חשון בודאי דמהני גם למי שמתפלל ע"פ עצת רבינו וגם מסתימת הפוסקים משמע דעצה זו מועילה בכל גוונא עכ"ד.

ושוב שאלתי בזה להפוסק הגאון רבי עמרם פריד שליט"א האם יש בזה חיוב, והשיב לי בזה"ל: יש צד שלא עוזר ולכן זה לא יועיל, ורק אם היה מועיל כל השיטות זה היה חיוב וכיון שאי"ז לכל השיטות אין זה ודאי חיוב עכ"ד. ושוב הראני ידידי הרה"ג מנחם שטיבל שליט"א במח"ס רבים בני ברק, שכן איתא בספר כאיל תערוג שב"ת בשם מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל שאמר, שהעיצה לומר תשעים פעם מרויד הטל או ותן ברכה להחזיק עצמו כך שלא יצטרך לחזור במקו של פסק אינה לכו"ע ולכן לדתו אין לעשות כן עכ"ד.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ואמנם הנראה עיקר לדינא שכיון שנראה מדברי המשנ"ב והפוסקים שהוא מהני יש לעשות כן לכתחילה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

החונה פה עיר התורה והחסידות בני ברק

ושוב כתב לי בזה הרה"ג שלום פולק שליט"א, ירושלים עיה"ק תובכ"א בזה"ל:

בענין אמירת צ' פעמים ותן טל ומטר לברכה

לכבוד הרב הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א

בענין מה שכתב שאחד אמר שחיוב לומר צ' פעמים בליל ז' חשון, כדי שלא יצטרך לחזור והוי ברכתיו לבטלה, והאריך שם בביאור הענין.

לענ"ד נראה פשוט, לא רק שאין חיוב לומר צ' פעמים, אלא עדיף ורצוי מאוד מאוד שלא לומר, ואם יסתפק אם אמר או לא שיחזור ויתפלל.

וזה מכמה סיבות;

קודם אקדים הקדמה בענין חזרת התפילה כששכחו - אנשים מסתכלים ע"ז כעונש ומנסים לפטור את עצמם, אבל נ"ל שאדרבה, אם יכולים לחזור ולהתפלל עליהם להודות לה' על המתנה הזאת, וראיה לדברי מדברי התספות לגבי מי ששכח בר"ח בברכת המזון שההלכה שאינו חוזר ומברך - כותב תוס', ברכות דף ל, ב ד"ה מסתברא, "ושל ר"ח מעות לא יוכל לתקון". כלומר, הוא הפסיד מצוה של ברכת המזון, זה לא מתנה שאי"צ לחזור ולברך זה הפסד.

כשאנחנו באים לדון בנושא זה מזוית הראיה של תוס', שלהשאר כל החיים בספק תפילה או ספק ברכת המזון, אין לך הספד גדול מזה, כל הדיון יראה אחרת.

ואחר הקדמה זה נראה בהלכה שאי"ז כ"כ פשוט לעשות עצה זה.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

תחילה כבר כתב רבינו פרץ לחלוק ע"ז, והביאו הטור וז"ל: "וה"ר פרץ ז"ל כתב לא חזינא לרבנן קשישי דצרפת דעבדי הכי שאין הנדון דומה לראיה דהתם טעמא משום שהוחזק ליגח ואם הוחזק ג' רחוקות כ"ש בג' קרובות אבל גשם שנתקן בתפלה והדבר תלוי בהרגל לשונו לא אמרינן הכי".

לשון השו"ע כשהביא עצה זה הוא (או"ח קיד, ט) "אם ביום ראשון של פסח אומר ברכת אתה גיבור עד מוריד הטל צ' פעמים, כנגד ל' יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום, משם ואילך אם אינו זוכר אם הזכיר גשם הרי הוא בחזקת שלא הזכיר גשם, ואינו צריך לחזור". כתב המחבר בלשונו המדקדק "אם", ואפשר לבאר כוונתו, שבא להורות שזה מצב של בדיעבד, אם הוא כבר אמר אי"צ לחזור, אבל עדיף שלא יאמר.

והט"ז שם ט"ז י"ג אחר שהקשה עליו באריכות כתב: "ולפי מה שהקשתי לא ידענא לסמוך על סברת הר"מ בזה". וכן הביא בביאור הלכה ד"ה אם דעת הגר"א שהסכים לר"פ.

ואע"פ שרוב האחרונים העתיקו דברי השו"ע כמו שציין בביאור הלכה שם, אבל הרבה גדולים פקפקו.

וגם בערוך השולחן סימן קיד סעיף יד עמד על המהר"ם בזה, ובא בביאור חדש, שזה רק כיון שברוב הפעמים אומרים כתיקונו וז"ל: "והנה דין זה הוא מהר"ם מרוטנבורג שהביאו הרא"ש והטור והקשו עליו דאינו דומה השגירה בפיו כשמרגיל עצמו ל' יום מכשאומר בפעם אחת צ' פעמים ועוד קושיות [עב"י וב"ח וט"ז ומג"א] ולי נראה דעילה מצא ותלה בזה דבאמת המתפלל כראוי ודאי שאומר כתקונו אלא שהרבה פעמים נשכח אח"כ אם אמר כראוי אם לאו וממילא לפי הדין צריך לחזור ובאמת הדבר קשה מאד כי קרוב יותר שאמר כתקונו ולכן עשה כן כדי שיהיה לו במה ליפטר א"ע ע"פ הדין איך". ולשיטתו באמת אין מקום לדברי מהר"ם רק למי שמתפלל וכנראה לא טעה, ומי יאמר שהוא "מתפלל כראוי", והרי נפסק ברמ"א בשו"ע בסימן קא סעיף א שמבואר שם ש"אם לא כיון באבות, אף על פי שכיון בכל השאר, יחזור ויתפלל". אומר הרמ"א "והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, אם כן למה יחזור". ומקורו בטור. ומי יאמר שהוא מכוון ולא טעה.

וכן ראיתי בקיצור שו"ע סימן יט שלא הזכיר כלל עצה זה. והוא מצטרף לדעות הפוסקים שחלקו על עצה זה.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ומצאתי בשולחן ערוך הרב סימן קיד סעיף יא שכתב כדברי, וז"ל: "ויש חולקין על זה וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה שלא לעשות כן לסמוך על זה אבל אם עשה כן ואח"כ נסתפק אם הזכירו אין צריך לחזור כי כן עיקר".

והיה פוסק גדול, ואצלנו בקהילות החסידים כוחו רב בקבלת פסקיו להלכה. ובאמת שלא ראינו אחרים שחולקים עליו בפירוש שהמליצו לעשות כן לכתחילה, ויתכן שהוא מגלה דעת שאר כל הפוסקים שסברו שאכן טוב יותר שלא יאמרו, וכמו שרציתי לדייק מרמז השו"ע "אם".

וע"כ נראה מכל הנ"ל שאין להתחכם ולומר צ' פעמים. חבל שיפסיד את המתנה שיכול לחזור ולהיות בטוח בו שהתפלל ולא החסיר תפילה.

ע"כ מהפוסקים, ורציתי להוסיף ע"ז עוד סברא. שאלתי כמה אנשים וראיתי שבלייל ר"ח שאין חוזרים התפילה שוכחים פחות יעלה ויבוא, והסיבה לכך לצערנו, שלהרבה אנשים התפילה הוא נטל ה"י, ולכן כשיצטרכו לחזור עוד פעם הם שמים יותר לב לא לשכוח. ולכן בזה שיצטרך לחזור זה יהיה בשבילו מחייב שיוכל באמת לא לשכוח ושלא יצא שלא התפלל באותו יום.

גם, ראיתי בשם הגריש"א והגר"ח ק שמי שיודע שזה לא מועיל לו הצ' פעמים אי"ז היתר בשבילו לא לחזור ולהתפלל, ובעוונותינו התפילות אצלנו אינם בשלימות והרבה אנשים שוכחים, ולא ראיתי את שיואיל הצ' פעמים, כנראה נחלשו המוחין וצריך יותר הרגל שיכנס לראש. ואפילו לאחר ל' יום ראיתי שהגריש"א פסק שמי שלא התרגל צריך לחזור ולהתפלל, ומי שהתפילה לא כ"כ חשובה בעיניו, ולא מתפלל בכוונה יתירה, נ"ל שהרבה אחוזים שישכח גם אחר שאמר צ' פעמים.

ואכן, טוב לומר על דברים שאינם מעכבים, וכמו שהביא מהגרשז"א.

כן נראה לי להלכה ולמעשה, וכן אני נוהג, וכן אני מעורר אחרים שלא לומר ואדרבה אם יסתפקו אם אמרו או לא שיחזרו ויתפללו. והלואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

חורף בריא, הצלחה וסייעתא דשמיא

שלום הלוי פולק

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

במנהג שלא אומרים תחנון ביום שמתחילים לומר בו ותן טל ומטר לברכה

יום ג' ז' מרחשון תשפ"ג

התפללתי היום בבית הכנסת הגדול בבני הברק, והחזן התחיל לומר תחנון, וניגש אליו איזה חסיד ואמר שלא אומרים היו תחנון, מחמת שהיום מתחילים לשאול ותן טל ומטר לברכה, ואמרתי לו בשו"ע (ק"ז) כתוב שמתחילים לשאול בו גשמים, ולא כתוב בשו"ע (קלא) שבאותו היום לא אומרים תחנון, ובשו"ע היה צריך להזכיר כן, וא"א לכוף מנהג שנוהגים רק בכמה מקומות, וגם שהוא מנהג שאינו ע"פ הלכה על כל הציבור. [ושוב ראיתי שכע"ז מסופר על הגרשז"א זצ"ל שהתפלל בבית הכנסת חסידי בי"א חשון, ולא אמרו שם תחנון ושאל הגרשז"א מדוע לא אומרים תחנון ואמרו לו שהוא משום יומא דהלולא של המאור עינים, ושאלו אחד שם אם פטירת צדיק היא סיבה מספקת שלא לומר תחנון וא"כ שאל הרי הוא ידע שיום זה הוא יום פטירת רחל אמנו, והשיב הגרשז"א לסיבת פטירתה יש לראיה שאין מונעין מלומר תחנון שהרי השו"ע ידע מזה ולא הזכיר, אבל לגבי המאור עינים אין לו ראיה שמא אם קדם לשו"ע היה מוזכר עכ"ד הסיפור הנ"ל, ואיני יודע אם הוא מסומך, כי הרי הגרשז"א לא פסק כן להאי דינא, וכנראה שאמר כן בתור מליצה בעלמא].

ואכן כן הוא מנהג בעלזא, וכמו שמובאר בספר לוח דבר בעתו, וציין שם שכן כתב בספר ברית כהונה מערכה ג' אות ב' שכתב שנהגו שלא לומר תחנון ביום שמתחילים בו גשמים

ואפשר לומר שהטעם הוא משום שנאמר גדול יום שיורד בו גשמים וכו', ומ"מ בטעם הדבר ראיתי שכתב בספר שיח יצחק וילקוט אלעזר חלק ו' עמ' רנא כתב, בכעלזא ואולי בעוד מקומות לא אומרים תחנון ביום זה ושמעתי בהיותי עוד בישיבה מזקני החסידים טעם הדבר כי אמר היות שמתחילים תפילה חדשה זה יום גדול ע"כ לא אומרים תחנון עכ"ד. ועוד כתב שם, בהיותי בישיבה שמעתי מזקני החסידים טעם למה לא אומרים תחנון כי כשלא יגידו תחנון ישאלו למה לא אומרים תחנון ואז יאמרו היום שואלים גשמים ותן טל ומטר ויהי נזכרים לומר ותן טל ומטר ע"י שלא אומרים תחנון כי יש הבדל לותן ברכה' כי בותן ברכה' לא חוזרים בשמו"ע אם לא אמרו אבל אם לא אמר ותן טל ומטר' חוזר עכ"ד, ואמנם הטעם הנ"ל הוא תמוה עד למאוד כי הרי סו"ס אומרים את התחנון רק אחרי שמו"ע וממילא אין

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

נזכרים ע"י זה, ומנ"ל לחדש מנהגים נגד דברי השו"ע והפוסקים שלא הזכירו להאי דינא, וגם מהטעם שהוא יום גדול, אדרבא הרי ראוי ביותר לומר בו תחנון כדי שהתפילה תתקבל, ואמנם בספר אומצר המנהגים ביאלא עמ' רמב כתבו שמנהגם לא אומרים תחנון משום יומא דהילולא דרבוה"ק משידלובצא ושידליץ זיע"א ע'ו'ש, ומ"מ כבר הארכתי במק"א שגם ביום שיש בו הילולת הצדיקים אומרים בו תחנון].

ואף שלכאורה יש מקום לומר שהוא מנהג, מ"מ הרי אינו אלא נזכר בב' מקומות שנהגו כן, ועכ"פ הכיא דנהוג נהוג, אבל אין להנהיג כן על אחרים. ושוב הראני הבה"ח יצחק פרץ נ"ו במח"ס גליון בארות יצחק ושא"ס, ששאל בזה להגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א בזה"ל: שמעתי שמנהג בעלזא שביום שמתחילים לומר ותן טל ומטר לברכה לא אומרים בו תחנון והשאלה היא אם נכון הדבר, וכן אשמח אם כת"ר יכתוב לנו את הטעם של המנהג ע"כ לשון השאלה, והשיב בזה"ל: נכון בס' יקלוט יוסף מאריך בזה עכ"ד. ואמנם בילקו"י בסימן קלא בדיני תחנון לא מצאתי שכתב לדבר בזה.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם אין לומר תחנון ביום אחר הבחירות מחמת השמחה

והנה נשאלתי עתה על מה שפרסמו מה שאמר הגר"מ מאזוז שליט"א במח"ס שו"ת בית נאמן ושא"ס, שאין לומר תחנון ביום רביעי השבוע מחמת תוצאות הבחירות של חזרת השלטו לימין, ולחרדים, וע"י כן יתבטלו הגזירות הקשות והרעות של שונאי ישראל שגזרו עלינו בשנה וחצי האחרונה, האם כן הוא לדינא.

והנה זה ברור שיש חיוב להודות לה' ולשמוח בו, וכמו שמרן הגר"י זילברשטיין שליט"א אמר מזמור לתודה, וכמו שאמר לן ידידי הגר"ח מלין שליט"א, ואולי יש אף חיוב לעשות סעודה הודאה, בכל מקום ומקום.

אבל בעצם זה שיהיה יום שמחה שלא לומר תחנון, הנה כיוצא בזה מצינו בפוסקים לענין יום העצמאות שכתב להאריך בזה בשו"ת יחווה דעת ח"ז סו"ס פא בגליון שאין לומר תחנון ביום העצמאות וביום ירושלים ויש להתפלל כרגיל וללמוד בתמדה ביתר שאת וביתר עוז, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת מקור נאמן ח"א סימן רטז שמבואר מדבריו שג"כ אין לומר תחנון ביום הזה, וכן יש שהעידו על מרן הגרע"י זצוק"ל שלא אמר תחנון ביום הזה.

ואמנם לכאורה היום שנעשה בו השמחה הוא ביום הבחירות, ואז לא ידעו את התוצאות וא"כ לכאורה כן יש לומר ביון הזה תחנון ודוקא ביום שקבעו בו משתה ושמחה וכמו שנראה ממש"כ כיוצא בזה בשו"ת לב חיים ח"ג סימן קנ, ובמש"כ עוד דבריו בשו"ת יביע אומר ח"י סימן נג במילואים, ואכן אם יקבעו יום זה ליום משתה ושמחה אז יום הבחירות ז' במרחשון לא יצטרכו לומר בו תחנון, ומ"מ בלא"ה כתבתנו בתשובה שיש אומרים שאין לומר תחנון ביום שמתחילים לומר בו ותן טל ומטר לברכה כמבואר בהערה לעיל.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם מותר למכור את עליית כהן ואם מכרו את עליית כהן וקראו לאחר מה דינו

בס"ד

חשון תשפ"ג

לכבוד הגאון רבי שמעון ויסברג שליט"א קבלתי ספריו וראיתי מש"כ לדון האם מותר למכור את עליית כהן.

והנה נשאלתי ע"י הגאון האדיר רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א במח"ס אהל יעקב וש"א"ס, בזה"ל: גבאי שקרא כהן לעליה לתורה, ולא שמע שמכרו את העליה לכהן אחר, מה עליהם לעשות לתת לכהן שקנה את העליה לעלות במקומו, או להשאיר את הכהן שקרא כבר להעלות לתורה. ע"כ שאלתו.

הנה חדא ראוי לעורר על מה שנהוג בכמה וכמה בתי כנסיות שנוהגים למכור את העליה של הכהנים, והרי אינו מן הדין שהרי לא מקיימים את המצוה של וקדשתו, וכך שמעתי מהגר"ש ויסברג שליט"א לעורר, ושוב ראיתי שגם בספרו תורתך שעשועי עמ' ט שכתב לדון בדבר השאלה אם מותר למכור את העליות שיש כמה כהנים או שמטבל בזה מצות וקדשתו, וכתב להוכיח בזה מש"כ במשנ"ב סימן קלה סק"ח שהביא מש"כ בשו"ת חת"ס סימן כד שבעיר שרצו לעשות מנהג קבוע למכור המצות שלא ברשות הכהנים ועל הכהנים שיצאו בשעה שקורין בתורה שאין הרשות בידם אבל קהל שהיו נוהגים מקדם שבשבת בראשית היה אחד מהקהל מתדנב מעות לצורך בית כהנסת כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה והכהן אינו רוצה למחול אין חוששין לדבריו ויעשו הקהל כמנהגם מאחר שמנהג קדום הוא שנתקן לכבוד התורה כמש"כ בשו"ת מהרי"ק שורש ט' ע"ש שמאריך בשבח המנהג הזה וכו' עכ"ד, והעולה מדבריו המשנ"ב דאין לעשות כן, ואולם כתב שם שאכתי יש ללק בין היכא שמוציאים את כההן לבין היכא שנותנים זכות לברר למי שירצה, ויעו"ש עוד מה שהאריך בהנ"ל, וכתב שם לציין למש"כ המהר"ם שיק (סימן נט) שמי שאינו רוצה לקנות המצות ועושה דבר למנוע הכהן מלעלות כדי שיזכה הוא לעלות, דהואיל וצריך לקרות לכהן, הרי הוא זלזול במצות סו בוראנו, וחסרון ידיעה הוא אצלם, שהרי בקריאת כהן מקיימים מצות עשה דאורייתא וקדשתו, ובקריאה בתורה הם מקיימים מצוה ותקנה דרבנן, ורע עלי המעשה שעושים במקצת קהילות שמזלזלים

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

בכבוד הכהונה ונותנים אמתלאות עי"ש עכ"ד, והעולה מדבריו דלמעשה אין איסור בזה.

אבל לענ"ד נראה להוכיח בזה ממה דאיתא בגמ' בגיטין דף נט ע"א וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב וכו' ופירש"י נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה, ומבואר דהוא דין נהוג בו קדושה הוא על כולם לכאורה, ואולם כן נראה מדברי הגמ', ומדברי רש"י עה"ת שהביא את האי דרשא על המשך הפסוק קדש יהיה לך וכו' ולכאורה מוכח בע"כ דהוא דין על כולם, ובמהר"ם שיף בגיטין כתב דכן נראה מדברי רש"י בגיטין, וכיון שכן י"ל דהוא על כל אחד ואחד, ובפרט די"ל דקריאת תורה חובת ציבור, והנה בתפארת יעקב כתב להקשות מדוע יש חיוב לתת רק עליה אחת לכהן, שהרי לכאורה יש לתת כמה עליות ויעו"ש מה שתירץ, אבל בע"כ דהוא דין על בציבור, שהציבור נותן רק עליה אחת, דהרי במקום פסידא אין חיוב, ולכן י"א שאין כהן יכול לעקוף תור. (וכבר הארכתי בזה במק"א) ובע"כ די"ל דעצם זה שנותנים עליה לכהן הוא מכח הציבור, כי אל"ה היה אחד מהישראלים עולים, ואין לומר שאילו רק הישראל שרצו לעלות, דהא סו"ס לכאורה נאמר דין זה על הציבור, ועפ"ז נראה דכיון דאין זכות במכירת העליות בין הכהנים, כיון שהוא דין כבוד לכהן ממילא לכאורה י"ל שאין למכור את עליות הכהנים.

והנה כעין נ"ד כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ח' סימן כה) וז"ל: אשר שאלת בענין אם מכרו את העליות לתורה כשלא היה כהן, וקנה אחד על דעת שלא יהיה כהן ונכנס בינתיים כהן, והכהן לא רצה לוותר הנה דבר פשוט דאין לישראל שום זכות והוא מפורש בשו"ע סי' קלה ס"ו דאם כנס כהן לבית כהנסת אחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה אינו פוסק אבל ברכו לא הוי התחלה, אבל כה"ג פשיטא דאין לישראל הקונה זכות ויתנו לישראל זה עליה אחרת אם אפשר ואם כבר קנה גם עליה אחרת אדם אחר בפרט בימות החול הקונה הראשון הפסיד עלייתו עכ"ד, וכן כתב לדינא בילקו"י סימן קלה ס"ט, יעו"ש.

וממילא נראה ע"פ מש"כ לעיל כיון דהמכירה דלא כתוקף, וממילא כמו בנידון שכתב בשו"ת שבט הלוי ה"ה בנ"ד כיון שכהן קנה את העליה שלא כתוקף, והוא עלה לתורה ממילא הכהן השני שלא קנה את העליה הוא יעלה לתורה, ואף דלכאורה סו"ס גם אם המכירה שלא כתוקף הרי סו"ס הוא גם

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

כהן, מ"מ הרי סו"ס כבר הכהן השני עלה לתורה, ולכאורה אולי יש לחוש שיחשבו שלא עלה לתורה מחמת שנמצא בו פגם, וכמו שמבואר...

ושוב מצאתי שכעין נ"ד כתב בשו"ת פרי השדה (ח"ג סימן קנג) וז"ל: על דבר השאלה בכפר אחד שיש שם לערך עשרים ישראלים ושני כהנים ואין שם לוי והיו צריכים לקרות לכהן שני פעמים במקום לוי גם כן כמבואר באו"ח סי' קלה סע' ח' אשך על כן עשו הקהל תקנה למכור גם העליה של הכהן ולאשר היה איזה מחלוקת בענין משא ומתן בין הכהנים וישראל אחד רצה הישראל לנקום בכהנים והעלה דמי עליית הכהן עד שהכהן שרצה לעלות לתורה היה מוכרח לקנות ביוקר מאד אשר על כן גם הכהנים רצו לנקום ואינם רוצים לעלות לדוכן ונפשו בשאלתו האם מותר לבטל התקנה הראשונה ולקרוא לכהנים בחינם וגם אם הכהנים שפיר עבדו שנמנעו מלעלות לדוכן.

והשיב שם לדינא בזה"ל: הנה שניהם לא יפה עשו כי הקהל לא עשו יפה במה שרצו לבטל לגמרי מצות עשה דוקדשתו ומה שאמרו שהיה הפסד לצדקה אין זו שום טענה דאין לבטל מצוה אחת העומדת לפנינו לקיים דהיינו מ"ע דוקדשתו משום מ"ע דצדקה ויבטחו בשם ה' כי אם יעשו כרצון תורתנו הקדושה רווח והצלה יעלה להם ממקום אחר שיהיו יכולים ליתן לקופת הצדקה והכהנים גם כן לא יפה עשו שנמנעו מלעלות לדוכן, וכי משום שהקהל עשו שלא כהוגן לבטל לגמרי מ"ע דוקדשתו יעשו גם הם שלא כהוגן לבטל מ"ע דנשיאת כפים, אשר על כן נ"ל למען כבוד התורה והשלום שהקהל מחוייבים לבטל התקנה הראשונה דזהו לא מקרי תקנה לבטל מ"ע דוקדשתו עכ"ל. ומבואר דיש לבטל התקנה שמוכרים את העליות לכהנים, וממילא נראה דה"ה בנ"ד דיש לומר שאין המכירה בתוקף וממילא הכהן שעלה שפיר יעלה לתורה, ומ"מ אין הכהן הראשון שקנה את העליה צריך לשלם עליה.

ואמנם שוב ראיתי להגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א בקונ' לקט שאלות המצויות עמ' קא שכתב שם בזה"ל: שאלה, בית הכנסת שמוכרים בו עליות גם בימי חול ודמי עליית כהן הוא חמשה שקלים וכבר כמה פעמים היה רק כהן אחד שקיבל כהן בלא מכירה והגבאי תובע ממנו לשלם שלושים שקלים כנגד השש עליות שקיבל באחרונה, האם חייב לשלם.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

והשיב שם בזה"ל: יש חיוב וקדשתו, שהציבור חייב לכבד את הכהן עם עליה ראשונה ורק כשיש כמה כהנים יכול הגבאים למכור את הזכות קדימה לא' מהם, בכדי שיתנו לו העליה לפני הכהן השני, אבל כשיש רק כהן אחד, הרי הם חייבים ליתן לאותו כהן, וא"כ א"א לחייב את הכהן לשלם כסף עבור עלייתו עכ"ד, ושם בהערות כתב שמקור התשובה הוא שכן השיב לו הגר"נ קרליץ זצוק"ל, ומבואר מדבריו דליכא איסורא למכור את העליה של הכהן בין הכהנים.

ושוב ראיתי שכעין נ"ד נשאל מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם חלקנו סימן יט שנשאל מלוי שקנה עליה שמכרו ללוי ולאחר שסיים הכהן את קריאתו שכח הגבאי שמכר את עליית לוי וקרא ללוי אחר, וקודם שהלוי עלה ניגש לגבאי ואמר לו שהוא קנה את העליה והגבאי נזכר אבל לא ידע מה לשעות שמצד אחד קרא כבר ללוי בשמו ושם אביו ואם לא יעלה לתורה יש כאן חשש לעז, ומצד שני מאחר וקנה את העליה הרי היא נחשבת בבעלותו ואין לגבאי רשות לכבד אף אחד בעלייה זו ולא חיישינן בכה"ג ללעז, ולמעשה ויתר על העליה ושואל אם צריך לשלם עליה, והשיב שם מרן הגר"י שליט"א שמעיקר הדין העלייה שייכת לקונה והיה הגבאי צריך להכריז טעיתי ולמרות שגם הראשון לוי מכל מקום השני קנאו והוא יעלה ואם השני ויתר לראשון שיעלה הרי שהמצוה עולה לשני למראות שהראשון עלה והוא צריך לשלם את מה שהבטיח עבור העליה, ובמקורות ונימוקים שם כתב שהנה בשו"ע או"ח סימן קלה סי"א כתב יש מי שאומר שאם קרא החזן כהן או לוי ואינו שם לא יקרא לאחר בשם משום פגמו של ראשון אלא אחר יעלה מעצמו פירוש שאין הכל יודעים שאינו נמצא בבית הכנסת ויחשבו שכעת נודע שהוא פגום ולכן קראו לאחר, כן ביארו שם בעטרת צבי ובמשנ"ב סק"מ, ולכאורה אם הלוי נמצא ליד הבימה ונותנים לאחר לעלות לאחר שכבר קראהו אין מועיל שאחר עולה בלא שם שהרי רואים שאותו שקראהו אינו עולה ומסתמא הוא פגום והנה בעיקר הדברים יש לדון מה הדין באדם שקונה עליה האם העליה שייכת לו או שמא העליה עדיין שייכת לציבור ויש לו רק זכות לעלות לתורה בים של שלמה בבא קמא פ"ח סימן ס כתב שאדם שקנה עליה זכה בה והיא שלו כיון שבקנינים הולכים אחר מנהג העולם וכמו לענין סיטומתא שבמקום שנהגו לקנות בקנין כזה קנאו לגמרי להיות שלו אלמא דאזלינן בתר מנהג אפילו במידי דלית ביה זכיה וקניין ממש וא"כ בנדון זה גם כן מנהג הוא לכו ע לזכות בו ממש בעליה ואף שיש סוברים שלא שייך קנין סיטומתא בדבר שאין בו ממש

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

חידש בשו"ת ארץ צבי ח"א סי' לט דכשקונה עליה לתורה שאני כיון לעליה הס"ת קונה כאילו דנחשב לתורה והוסיף דשוב נאמר לו דכבר חידש כן בשו"ת דברי חיים חו"מ סימן כו דהוי כמו דקל לפירותיו מאידך בערוך השולחן סימן שו סעיף טז עליה במכירת שאין כתב לתורה בשבת משום מקח וממכר דאטו יש בזה שיווי דמים אלא שזה כמו שאומר אם אזכה בעלייה זו אני נותן כך וכך לצדקה וזה אומר אני מוסיף על הצדקה אם אזכה לעלייה זו.

ובמשנה ברורה שם ס"ק לג כתב ובענין הכרזת מצות בשבת בבית הכנסת יש אוסרין ויש מתירין דלא שייך מקח וממכר אלא בחפץ הנקנה והנה נחלקו הפוסקים אם אדם שקנה מצוה יכול למכרו לאחר בספר עולת תמיד סימן קמד סק"ד כתב מי שקנה מצוה לשנה ומת באמצע כלומר קנה פתיחת הארון לכל השנה ומשלם חייבים מסוים סכום חודש כל היורשים לטפל במצוה ולשלם לקהל דמי המצוה שקנה מורישיהן או ימכרו המצוה ומה שיחסר ישלימו לקהל ואם ימכרו ביותר נ"ל שהריוח שייך לקהל כי אין משתכרים בצדקות ובשיירי כנה"ג או"ח הגה"ט סימן קמז ג כתב שהריוח שייך ליורשים ולא נהירא עכ"ל ונראה שסברת העולת תמיד היא שאי אפשר לעלות לתורה כי אם בצירוף של עשרה איש ואנן סהדי שלא השתתפו אלא על מנת לקיים את המצוה של קריאת התורה ולא על דעת שאחד ירויח על חשבון המצוה שנוצרה על ידי כולם ולמעשה כתב באליה רבה סימן קמז סק"ב שמעשים בכל יום שאפילו בעל המצוה עצמו לפעמים מוכרה לאחר כשנצרך לכך ומרויח בה, וכן כתב בפרי מגדים משב"ז שם סק"ד ורשאי קונה המצות למכור ולהרויח. וכן כתב בפמ"ג משב"ז שם סק"ד ורשאי קונה המצות למכור ולהרויח. ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס יומא דף לח ע"א שכתבנו בשם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמעיקר הדין אין סיבה שהקונה לא יוכל למכור את העליה ולהשתכר כדברי הכנה"ג שמותר להשתכר אולם יצטרך להפריש חלק מהריוח לבית הכנסת שהרי אצלו בבית לא היה יכול למכור והקונה קנה רק על סמך העליה שיעלה לתורה בבית הכנסת בתוך הקהל הקדוש נמצא שהריוח נתאפשר גם ע"י בית הכנסת לכן יפריש להם חלק מהריוח על כל פנים שמענו שהקונה עליה לתורה העליה שייכת למי שקנאה ואם כן אם הגבאי כיבד את העליה למישהו אחר הרי שזה כיבוד שלא ברשות שלא היה לו זכות לכבד מישהו אחר והקונה הוא צריך לעלות לתורה ואין חשש לקיצור ימים אם לא יעלה דאדרבה גזל מקצור ימים יותר ואיך יעלה לתורה ויברך על התורה שכתוב בה לא תגזול. ע"כ

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

דברי מרן הגרי"ז בקובץ הנ"ל, וממילא נראה שבנ"ד נמי העליה שייכת לקונה.

ועוד נראה לומר בזה כיון דלמעשה החיוב הוא על הציבור, ממילא סו"ס אי אפשר למכור את העליות של הכהן בין הכהנים, ויסוד האי דינא מוכח ממש"כ הפוסקים לדון האם חייבים לעלות כהן שלומד בבית המדרש ולא מתפלל עם הציבור, שבשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סימן קעט) שדן בכהן שכבר עלה פעם אחת לתורה האם מחוייבים לתת לו עליה במנין השני וכתב שם שחייבים וכתב שם שחא דמן הטעמים הוא משום שהציבור השני לא קיימו מצות עשה של וקדשתו ומצוה הנ"ל מוטלת על כל הציבור יעו"ש, וכן מוכח ממש"כ לבאר במהר"ם שיק (סימן נט) דלאו זכות כהן הוא לקרות ראשון אלא מצות ציבור הוא לכבדו א"כ איך יעלה על הדעת שנפטר הציבור הב' במה שקרא הכהן בציבור הא', יעו"ש, אבל אמנם כ"ז הוא לשיטות הפוסקים הנ"ל.

אמנם שייך בזה פגם ללוי שקראו לו לעלות ומישהו אחר מברך ויש לחוש שיאמרו שנודע שהוא פגום והעצה לכך היא שהגבאי יכריז שאמנם קראו לו ללוי אבל זה היה בטעות כי שכח שמכר את העליה ואף שבדרך כלל לא מועיל הכרזה בבית הכנסת היינו כשיש לחוש משום הנכנסים ומשום היוצאים אבל כשאין לחוש או כשאין ברירה מכריזין וכמו כהן גדול ביום הכיפורים שקורא בעל פה בפרשת פנחס ואמרו במשנה דף סח ע"ב דף ע"א שמכריז יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן כדי שלא להוציא לעז על ספר תורה כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה יהו סבורים שספר תורה חסר אותה פרשה הרי שמועיל הכרזה כדי למנוע פגם וגם בבית הכנסת כשאין כהן מעלים ישראל ומכריזים במקום כהן כדי שלא יאמרו שהוא כהן הרי שמועיל הכרזה וגם בעניננו יכריזו שגם הראשון הוא לוי אלא שלא עלה בגלל שהשני קנה, ויעו"ש לענין השאלה אם צריך לשלם וכתב שם בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאדם הנודר ממון עבור עליה מתכיון לשלם רק אם יעלה בפועל אבל כל עוד שלא עלה בפועל אין דעתו לשלם יעו"ש.

אבל למש"כ האדר"ת בספר עובר אורח על האורחות חיים (סימן קלה ס"ג) כתב שכהן שכבר קרא עלה במנין אחד ברור שאין חיוב להעלותו במנינים אחרים, וכל החיוב וקידשתו הוא רק במה שיש לו שותפות יעו"ש, וכן הו"ד הגריש"א בספר מנשים באהל (או"ח עמ' קכז) בשם מרן הגריש"א זצ"ל,

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

וכן כתב בשמו הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר קב ונקי סימן מ' לגבי כהן שאוסף כסף בבית הכנסת יעו"ש.

ושוב שאלתי בהנ"ל למו"ר מרא דכולא דתלמודא מגדולי הפוסקים בזמנינו הגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א האם מותר למכור עליית כהן, ואמר לי שלכתחילה לא ראוי למכור את עליית הכהן, וציים בזה לדברי המהרי"ק שהו"ד במשנ"ב סימן קלה, ואמר לי שיש עוד לעיין בכ"ז.

ומכל הנ"ל נראה כיון שלכתחילה אין למכור את עליית הכהן, ממילא הכהן שעלה הוא זכה במצוה, ומ"מ הכהן הראשון לא ישלם.

ושוב שאלתי בהנ"ל לידידי הגרש"ב גנוט שליט"א מראשי ישיבת משאת המלך אלעד, ומח"ס רבים, וכתב לי בזה"ל: לכאורה זה שקנה את העליה, הוא בעל העליה. א"כ אין לגבאי כלל זכות להעלות כהן אחר לעליה זו, ונמצא שקראהו בלי רשות. לכן יעלה הכהן שקנה את העליה. אך בכדי שלא יהיה פגם בכהן שקראהו לעלות, יעשו כעין מה שכתבו הפוסקים בישראל העולה במקום כהן, שיאמרו 'ברשות הכהן פב"פ', יעמוד הכהן פב"פ', ואולי טוב יותר שאת השני-קונה העלייה- יעלו בלא אזכור שמו. וכ"ז כתבתי מקופיא בלי עיון כה"צ. כשיש כמה כהנים, אפשר וראוי למכור את העליה, כמו בעליית ישראל, כדי לבחור ע"י ממון העליה מי מהכהנים יעלה. עכ"ד.

והגר"מ וייל שליט"א במח"ס המועדים כהלכתם ושא"ס כתב לי בזה"ל" לכאורה אין צריכים לחשוש כאן לחשד, כי הסיבה ברורה, אלא שצריך לברר מי הבעלים למכור, כי אם הגבאי לא מכר, יתכן שהמכירה לא מכריחה אלא היא רק כעין הסכמה בין הציבור ואין לה סמכות מכריחה אבל אם הבעלים מכר, א"כ הזכות שייכת לכהן שקנה, ואין חשד אם הוא יעלה, ומה שמצינו לא יירד זה רק במקום שיש חשש לחשד או במקום שמעיקר הדין גם הראשון יכול לעלות לתורה ורק לחומרא הצריכו כן עכ"ד, ויש עוד להאריך ולפלפל בזה.

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם אפשר לצאת ידי חובת מאה ברכות בברכות העולים לתורה, ובגדר ברכות התורה והמסתעף

והנה מדברי הגמ' במנחות דף מג ע"ב, דרב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי אבי טרח וממל להו באיספרמסקי ומגדי עכ"ד, ומבואר דהוא דדוקא ע"י מיני מגדים, ואולם הרא"ש בפרק ט' דברכות סימן כד כתב להביא דברי הגמ' הנ"ל, וכתב ויכוין אדם בשבתות וימים טובים לברכת הקורא בתורה, והמפטיר ויענה אמן, ויעלו לו להשלים מנין הברכות עכ"ד, וכן כתב הרא"ש בספר היראים (סימן רנה) וז"ל: וביומא טבא ושבת דליכא אל ז' ברכות בתפילה, צריך למלויי להו באספרמקי ומגדי כדאמרינן במנחות בהתכלת רב חייא בריה דרב אויא ממלי להו באספרמקי ומגדי, ונראה דהדבר די"ד ברכות של ז' קורא בתורה וא' של מפטיר עולין לחשבון לשומעיהן עכ"ל, וכן כתב בשבולי הלקט (סימן א) בשם תשובת גאון דבשבת ממלא למאה ברכות בענייתו לי' קוראין בתורה ז' בחשרית וג' במנחה שהן כ' ברכות אחת לפנייה ואחת לאחרייה וט' ברכות למפטיר עכ"ד, וכן כתב בפרישו התפילות והברכות לרבינו יהודה ב"ר יקר רבו של הרמב"ן עמ' א' שכנגד הברכות שיש בתפילות החול ומשלימים בהם למאה ברכות כנגדן נמצאת השלמה יתירה בשבת שקוראין ז' בס"ת, וכל אחד מברך ב' ברכות כתקנת חכמים וצריך לכל אחד מבית הכנסת לענות אמן וגדול העונה יותר מן המברך, ואם שומע ושותק הרי שומע כעונה, וכל הברכות האלה של קריאת התורה הן לפטור כל הקהל שהרי אין קורין בפחות מעשרה, וכל הקורא מברך וקורא בשביל כולם וחשיב י"ד מן הקוראין עכ"ד, וכן כתב בהגהות מיימוניות (פ"ז מהל' תפילה אות פ) להביא לדברי הרא"ש הנ"ל יעו"ש, וכן כתב באבודרהם ענין התפילה עמ' עט, וכן כתב בספר המנהיג ריש דיני תפילה, וכן כתב בטור סימן רפד, וכן כתב בשו"ע סימן רפד ס"ג וז"ל: צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה ולברכת המפטיר ויענה אחריהם אמן, ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות שחסר מנינם בשבת עכ"ל.

והנה מדברי הראשונים הנ"ל שיוצאים יד"ח בברכות התורה ובברכות ההפטרה נראה דהברכות של ברכות התורה הרי הוא יוצא בהם ידי חובה בשומע כעונה.

וכן כתב בשו"ת המבי"ט (ח"א סימן קיז) וז"ל: ראיתי בני עליה שרוצים להשלים ק' ברכות וזה דרכם בכל יום להתקבץ ומברך כל א' מהם ברכות השחר ועונים אמן ונראה לי שכיון שהם פטורים מן הדבר אין ראוי להם

קובץ באר התורה קצת פרשת לך לך

לעשות דאין תשלום מאה ברכות אלא בברכה עצמה או בעניית אמן על ברכה שחייב בה ושומעה מפי מי שחייב בה וכתבו קצת מן המפרשים ג"כ דברכות שמברכים הקוראים בתורה וברכות המפטיר עולים לשומעיהם לחשבון והיינו משום דתקנת מרע"ה היא לקרות בתורה בצבור וכל הצבור חייבים בזה ובהפטרה ג"כ ובברכה שמברך העולה לקרות בתורה והמפטיר יוצאים כל הצבור ידי חובתן בתקנות אלו והוא ליה כאלו כל א' בירך טלכן עולים לחשבון עכ"ד, ומבואר דיוצאים בזה יד"ח מדין שומע כעונה.

ואולם בפרי מגדים (או"ח סימן קכד משב"ז סק"ד) שנראה מדבריו שמה שמהני בזה שיצטרף למאה ברכות הוא משום שגדול העונה אמן יותר מהמברך ומשו"ה עולה לו למאה ברכות, יעו"ש, וכן נראה להוכיח מדברי ההגהות מיימנויות שהו"ד לעיל, וכן נראה ממש"כ באבודרהם שם שכתב בזה"ל: יכוין בשתבות ויו"ט לברכת הקורא בתורה והמפטיר ויענה אחריהם אמן כי אמרו רז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך ויעלו לו להשלים מאה ברכות עכ"ל, וכן ממה שמבואר בספר המנהיג ריש דיני תפילה שכתב שישלים במיני מגדנות ורוב ישראל שאן להם פירות להשלימם היאך מתקיימם בהם מאה ברכות וכו', ואני אומר כי לפי מה שאמרו חכמים גדול העונה אמן אחר הקוראים בתורה שחרית ומנחה וכו' עכ"ד, וכן כתב בפירוש התפילות והברכות לר"י ב"ק יקר, שכתב שכנגד הברכות שמברכים בתפלות החול ומשלימים בהם למאה ברכות כנגדן נמצאת השלמה יתירה בשבת שקורין ז' בס"ת וכל אחד מברך ב' ברכות כתקנת חכמים וצריך לכל אחד מבית הכנסת לענות אמן וגדול העונה יותר מן המברך ואם שומע ושותק הרי שומע כעונה וכל הברכות האלה של קריאת התורה הן לפטור כל הקהל שהרי אין קורין בפחות מעשרה וכל הקורא מברך וקורא בשביל כולם וחשיב י"ד מן הקוראין ע"כ. [ואמנם מסו"ד משמע שהוא משום שומע כעונה ולא משום שגדול העונה אמן יותר מן המברך ועיין] וכן כתב בפתח הדביר סימן רפד סק"ה, וכן כתב בספר בני ציון ליכטמן סימן רפד סק"ו שכתב ע"ד מרן השו"ע שכתב שיענה אמן דאע"ג דאפילו לא ענה יצא משום שומע כעונה כדקי"ל בסימן ריד, מה דמצריך כאן לענות ג"כ הוא ע"פ מ"ש הרמב"ם פ"א מהל' ברכות דאם ענה אמן הרי הוא כמברך וא"כ לענין שיעלה לו להשלם מנין הברכות לא סגי בכוונה לבד מטעם שומע כעונה, אלא צריך ג"כ לענות אמן שיהא כמברך בעצמו עו"ש, וכן כתב בעורך השולחן סימן מו ס"ב ששמיעת הברכות מפי העולים לתורה ועניית אמן מהניא להשלים למאה ברכות מטעם שגדול העונה אמן יותר מן המברך יעו"ש.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

וכן נראה ממש"כ בבית יוסף סימן מו אחר שהביא לדברי ההגות מיימניות כתב, משמע מדברי ההגהות שם דדוקא כששומעין אותן ועונין אחריהם אמן ולי נראה דאפילו אם אומרים אותם בלחש כיון שהשומעים יודעים איזו ברכה הוא מברך ומכוונים לצאת בה ידי חובתם ועונין אחריה יוצאים כדאמרינן בפרק החליל סוכה נא שבבית הכנסת של אלכסנדריא היו מניפין בסודרין להודיע שסיים שליח צבור הברכה ויענו אמן אלמא שהיו עונים אמן אף על פי שלא שמעו הברכה דכיון שיודעין איזו ברכה סיים די בכך וכמו שכתב רבינו בסימן קכ"ד וכיון שיכול לענות אמן אף על פי שלא שמע משמע דהכי נמי נפיק ידי חובת אותה ברכה בכך ע"ש עכת"ד ה"י ומוכח מדבריו שהוא משום גדול העונה אמן.

ויש לעיין בעיקר התקנה שמברכים ברכות התורה על העולים לתורה, מבואר בשו"ע סימן קלט סעיף ד', כל הקורין מברכים לפנה ולאחריה ופותח הספר וכו', וכתב שם במשנ"ב סקי"ד שכל הקורין וכו' אף דמדינא לא היה לברך כ"א הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה והאמצעיים יוצאין בברכתן ואעפ"כ תקינו כן משום הנכנסים והיוצאין באמצע הקריאה שכל אחד ואחד מהעולין יברך בתחילה וסוף כמו שנהוג היום עכ"ד,

והטעם שמברכים ברכות התורה אע"פ שהרי הוא כבר בירך, מבואר שהוא משום תקנת הנכנסים והיוצאים.

וכן מבואר בתוס' בר"ה דף לג ע"א ד'ה הא, ובעירובין דף צו ע"א ד"ה דילמא, בשם ר"ת דברכות אלו אינם משום תלמוד תורה שהרי אפלו בירך ברכת הערב נא נפטר באהבה רבה חוזר ומברך אלא משום כבוד הציבור נקתנו וכן כתב בטור סימן קלט וכן כתב ברמ"ע מפאנו סימן נט, וכן כתב בשו"ע סימן קלט סעיף ח' שהוא משום כבוד הציבור וז"ל: אפילו ברך ברכת התורה לעצמו ותיכף קראוהו לעות בתורה צריך לחזור ולברך אשר בחר בנו כשוקרא בתורה דמשום כבוד הציבור נתקנה כשקורא בציבור עכ"ד, ומבואר דיסוד הברכה הוא שמברכים העולים לתורה הוא משום כבוד הציבור, ולא משום שהוא ברכה על התורה, וא"כ לכאורה צ"ב כיצד אפשר לצאת בה יד"ח שומע כעונה ושהברכה הנ"ל תעלה למאה ברכות, ובע"כ דאחר שתקנו שהברכה הנ"ל משום הנכנסים והיוצאים הרי הוא ברכה שהיא מעיקר הדין, אבל מ"מ אינה אלא מדרבנן, ואולם בשו"ת השתב"ץ ח"ב

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

סימן קסג כתב שחובת ברכה זו היא מה"ת וכן כתב בבאר שבע סוטה דף מא ע"א ובמשכנות יעקב או"ח סימן ע' ע"פ דברי הירושלמי

ואולם במג"א שם סק"ה ובפרי חדש שם סק"ח ובברכי יוסף סימן מז אות ח' ובסימן קלה אות א' ובמשנ"ב סימן מז סק"א כתב שלכו"ע היא מדרבנן משום כבוד הציבור, וכן כתב בערוך השולחן סימן מז אות ג'

וכן נראה ממש"כ במג"א סק"ה בשם הבאר שבע בסוטה דף לג שדין ברכות קריאת התורה בציבור הוא מדאורייתא, וכן כתב בשו"ת משכנות יעקב חאו"ח סימן ס' ע"פ דברי הירושלמי.

ובשו"ת דבר אברהם ח"א סימן טז אות יט, כתב שלכאורה גדר הברכות התורה תלוי האם הברכות על קריאת התורה הם מדאורייתא או מדרבנן, וכתב שם, בזה"ל: אמנם נראה דעל מה שהנחנו ליסוד דברכות התורה אינה מה"ת אלא בציבור ולא ביחיד רבו החולקין, דלפי דברינו אלו יוצא דהא דחוזרין ומברכין בקריאת התורה בציבור אע"פ שכבר בירכו לעצמם הוא מעיקר הדין כמש"ל דלא אתיא דרבנן ומפקא לדאורייתא, אבל הרבה מהראשונים ז"ל כתבו שהוא רק מצד תקנה משום כבוד תורה והגאון בעל משכנ"י הרגיש בזה והעבירו כלאחר יד באמרו דמהש הפוסקים כתבו הטעם שחוזרין ומברכין בקריאת התורה משום שנתקנו משום כבוד הציבור היינו לפי שיטתם שסוברים שגם ביחיד הוי דאורייתא וכיון שכבר יצאו בברכה מן התורה במה שברכו בפנ"ע א"כ מה שחוזר ומברך בציבור הוי רק דרבנן. אבל למש"כ בשם הירושלמי מבואר להיפוך דעיקר הברכה היא בציבור וביחיד דרבנן, הנה הרב ז"ל בגבורת תורתו לא חש להחולקים ובקע לו דרך חדשה ביניהם בעמדו על יסוד הירושלמי אבל אנן קשה לן לקבל דבריו אם רק נחליט כמו שתפס הוא ז"ל דכל מאן דסבר דברכת קריאת התורה אחר שבירך לעצמו הוא רק מטעם תקנה חולק ע"ז וסובר דברכת התורה ביחיד נמי מה"ת הוא, שהרי כמה וכמה מרבנותא קיימי בדרא דא דברכה דיחיד פטרה גם לקריה בציבור וכו' דארבא אפשר דלהיפוך הוא דס"ל כדעת הרמב"ם דכל עיקר ברכת התורה ואפילו בציבור רק מדרבנן היא, ולכן ברכה שבירך ביחיד מוציאה גם קריאה בציבור והוצרכו לתקנה משום כבוד תורה בציבור דלכל הני רבנותא לא מצינו דעתם מפורשת בזה וכו' עכ"ד. ויעו"ש עוד מש"כ להאריך בזה.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ואפשר דמשו"ה כתבו הפרי מגדים ודעימיה שיש לצאת ידי חובת הברכות מהעולים לתורה רק מדין גדול העונה אמן יותר מן המברך, ולא מדין שומע כעונה.

האם ציבור צריכים לשמוע את ברכות התורה

ואפשר שהוא תלוי האם הציבור צריכים לשמוע את ברכות התורה, שבשו"ע סימן קלט סעיף ו' כתב, אומר ברכו והברכות בקול רם, והואמרים בלחש טועה ויש אומרים שצריך לחזור ולברך בקול רם עכ"ד, והנה במקור הדברים מבואר שם בב"י שדעת רבינו יונה שצריך לחזור הברכות בקול רם ונתן טעם לדבר כדי להוציא אותם שלא שמעו [ולכאורה מוכח שהעולה מוציא את הציבור בברכות] ועוד כי אין לאומרו אלא בעשרה ואם אמרו בלחש הוי יחיד ולא יועיל, ולכאורה י"ל נפק"מ בין הטעמים אם יש דין לומר שכל הציבור ישמע או שמספקי שט' ישמעו, וכתב שם בביאור הלכה שנראה מדברי הב"י ועוד פוסקים שאם אמרה בלחש אינה מעכב, וכתב שם בביה"ל, בזה"ל: ומ"מ אף שהמקור שהביא בב"י יש לדחות כמ"ש הא"ר מעיקר הדין יש להסתפק בזה אף לענין דיעבד דכיון דהברכות אלו לא נתקנו כל עיקר אלא מפני כבוד התורה כשקורא בציבור כמ"ש ס"ח והיינו דכשקורא בה בצבור יש לכבדה קבל עם ולקבוע עליה הודאה בפני עצמה, וא"כ מאי כבוד הוא זה כשאומרם בינו לבין עצמו ואין הציבור שומעים, גם מצאתי במאירי וכו' עכ"ד הביה"ל, ומבואר מדברי הביה"ל דמשום כבוד התורה וכבוד הציבור צריך לומר את הברכות בקול רם.

ואמנם לכאורה יש לעיין שמדברי הטור סימן רפד והשו"ע שם שיש חיוב להקשיב לברכות ההפטרה וברכות התורה לצאת יד"ח מאה ברכות משמע דבלאו הכי אין דין על הציבור שישמעו לברכות התורה.

ולענ"ד אפשר לומר דאכתי כתב הטור והשו"ע שם שיש להקשיב לברכות, היינו לכיון לצאת לשומע כעונה, וולצאת בזה ידי חובת ברכה, חוץ מהכוונה הרגילה.

ואמנם בשו"ת הרדב"ז ח"א סימן תקעב כתב להדיא שברכות התורה שייכות לעולה לתורה ולא לשומעין את הקריאה שבקריאת התורה וברכותיה כתב הרדב"ש שהשומעין לא שייכים לברכה כלל ואינו אלא למברך, יעו"ש, וכן מבואר מדברי התוס' בסוכה דף נב ע"א ד"ה וכיון שכתב שהברכה על התורה בציבור אינה להוציא את הרבים ידי חובתם ואף

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

שחובה על הציבור לשומעם מכל מקום עיקר הברכה היא לצורך המברך עצמו ולא לצורך הציבור, וכן כתב בשו"ע הרב או"ח סימן קעד סי"א שאחר שברכות התורה שבציבור יכול לענות אע"פ שלא שמע שהברכות לא לצורך הציבור נקתנה אלא מפני שהקורא בציבור ראוי לו לברך ואף שחובה על הציבור לשמוען כמ"ש בסימן קלט מ"מ עיקר ברכתו הא לצורך עצמו ולא לצורך הציבור וכו' עכ"ד, וכן כתב במחצית השקל סימן קכד סק"ג שאע"ג שגם הציבור חייבים לשמוע ברכות הקורא בתורה זה הכל הוא מפני שהקורא חייב לברך אבל לא משום הציבור.

ובשו"ת הר צבי ח"א סימן נח כתב לדון אם אפשר לצאת יד"ח פרשת זכור בלא כוונת שומע ומשמיע, וכתב שם בסו"ד לגבי קריאת התורה, בזה"ל: אולם עיקר הדברים שכתבנו לעיל שבנ"ד בלא"ה הקורא מכוין להוציא את הרבים במצות קריאת התורה אם יוצאים מתוך הנחה שקריאת התורה בצבור נתקנה כדי להוציא את השומעים שיהא תשיב כאילו כל אחד קורא לעצמה וכן מבואר בתשובת הראב"ן סימן עג שכתב וז"ל שאלני אחי הקורא בתורה למה אומר לצבור ברכו את ד' המבורך יברך ברכת התורה ודי, השבתי לו לפי שעזרא תקן לישראל קה"ת והקורא בתורה מוציא הרבדים יד"ח לפיכך הרי הוא אומר לצבור אתם צריכים לברך ולקרות כמוני תסכימו לקריאתי וברכתי עמי והם עונים ומברכים וכן ש"ץ אומר ביוצר ומעריב לפי שמוציא הצבור יד"ח עכ"ל הנה מבואר בראב"ן שקריאת התורה היא להוציא את הצבור יד"ח שיהא חשוב כאילו כל אחד יאחד קורא בעצמו וכן מבואר שגם ברכת התורה של המברך היא להוציא את השומעים שנתחייבו בברכה זו עכ"ד, והעולם מדבריו דלפי מש"כ הראב"ן שהקריאת התורה היא שכל אחד יהיה חשוב כאילו קרא בתורה ולפי"ז מבואר דהרי הוא יכול לצאת יד"ח בשומע כעונה בברכות התורה של קריאת התורה למאה ברכות.

וכדברי הראב"ן וכמ"ש בשו"ת הר צבי כן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן פז וז"ל: ונראה שבש"ע רפ"ד סעיף ג' מובא שצריך בשכת לכוון לברכות הקורין בתורה ולברכות המפטיר ויענו אחריהם אמן ויעלו להשלים לו מאה ברכות שחיסר מנינם בשכת ולע"ד נראה שבומנם דקדקו תמיד בקריה"ת לשמוע הברכה ולכוון לצאת דוקא וכן מובא בסידור הגר"א בשם הספר יש נוחלין שהברכות והקריאה הם להוציא הציבור וצריך לכוון לשמוע הברכות וקריאה ומפורש כן בתשובות ראב"ן ע"ג ובב"י סי' קל"ט ד"ה כתב בשם רבינו יונה וכו' ובב"ח שם וע"ע בביה"ל שם שמביא כן

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

מהמאירי ושפיר ראוי להרכות קרואים שזוכין בשבת ליותר ברכות אבל היום אין השומעין מתכוונים לצאת וסומכין על התוס' סוכה נב ד"ה וכיון ובשו"ת הרדב"ז ח"א סימן תקע"ב שאין השומעין צריכים לכוון לצאת שאין בהם חובת ברכה כיון שעיקר מצות קרה"ת הוא שמיעה ולא קריאה ועיין מנ"א מ"ו ס"ק ח שאינו מסכים לצאת בשמיעת הברכות אלא כשאין לו פירות לברך עליהם ולהשלים ולפי"ז אין לנו היתר היום להוסיף לקרואים אלא כשיש צורך גמור דוקא עכ"ד.

ולפי"ז לכאורה יש להקשות שהרי בפוסקים כתבו שמה שאין יוצאין יד"ח שומע כעונה בחזרת הש"ץ של תפילת שבת, למאה ברכות הוא משום כיון שאין מחוייב בהם, וא"כ איך יוצא יד"ח מברכות התורה וההפטרה, וכן כתב להקשות בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן קנג שלכאורה צ"ע במש"כ הפוסקים שאפר לצאת יד"ח בשמיעת ברכת התורה וההפטרות והרי להרבה פוסקים אינו מועיל שהרי בשו"ת הרדב"ז ח"א סימן תקעב כתב שהשומעין לא שייכי לברכה כלל ואינו אלא למברך, וכמו שכתב גם בשו"ת צמח צדק סימן לה, בתסו' בסוכה דף נב ע"א ד"ה וכיון, ועוד שהרי בבי או"ח סימן קכד כתב לבאר בדברי התוסק הנ"ל בשם הערוך לחלק בין חזרת הש"ץ לשמיעת ברכות העולים לתורה בענין אמן יתומה כשלא שמעו הברכה וז"ל: כלומר שאע"פ שכבר התפללו הציבור ויצאו ידי חובתם מאחר שתקנת חכמים היא שיחזור שליח ציבור התפילה כדי להוציא את שאינו בקי, חייבים הציבור אף הבקיאים לשתוק ולשמוע כל ברכה וברכה מפי החזן ואח"כ יענו אמן וכשאין מכוונים לברכות שליח ציבור נראה כברכה לבטלה אלמא דברכות התפילה בחזרת ש"צ הווי להו ברכות חובה אע"פ שכבר התפללו הציבור והלכך אי אפשר לענות אחריהם אמן בהנפת הסודרים לבד אבל ברכות התורה אין הציבור חייבים בהם שאע"פ שתקנת חז"ל היא לקרות בתורה בציבור הברכות לא לצורך הציבור נתקנו אלא מפני שהקורא בציבור ראוי לו לברך וכיון שאין הציבור חייבים באותם ברכות כלל יכולים הם לענות אמן ע"י הנפת הסודרים אע"פ שלא שמעו הברכות וגם אינם יודעים אם היא ברכה ראשונה או אחרונה כן נ"ל שמפרשים התוס' בדעת הערוך עכ"ל יוצא איפוא שגם מדברי הב"י ברכות העולים לתורה לא נתקנו לצורך הציבור אלא נתקנו מפני העולים לתורה שצריך לברך ואם העולה שייכת בו הברכה ולא ציבור השומעים מדוע בעניית אמן של הציבור יכולים להחשב לציבור שענה אמן שיעלו להם לחשבון מאה ברכות הרי הברכות הללו ששמעו אין החיוב עליהם ומה שונים ברכות הללו של ברכות התורה

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

מברכות שהציבור שומע בחזרת ש"צ שאינם עולים למנין מאה ברכות ע"י עניית אמן שעונים אמנם עפ"י הסוברים שקריאת התורה אינה חובת ציבור אלא היא חובה על כל יחיד ויחיד בפ"ע אינו קשה שכן מבואר מתשובות הראב"ן שכתב סי' ע"ג דצריך כונה לצאת ולהוציא בברכות התורה משמע דחיובה על כל יחיד ויחיד בפ"ע אינו קשה, שכן מבואר מתשובות הראב"ן שכתב סימן עג דצריך כונה לצאת ולהוציא בברכות התורה, משמע דחיובה על כל יחיד, וכך סובר השל"ה בהגהות יש נוחלין וז"ל: אם לא שמע אפילו מילה ואות אחד לא יצא ידי קריאה כלל עכ"ל.

ולפי מש"כ בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ד סימן מ) וז"ל: חיוב קריאת התורה הוא על כל אחד לשמוע ג' קרואין בשני וחמישי ובמנחה לשבת ובתענית ציבור ובר"ח וחיה"מ ארבעה קרואין וביו"ט חמשה וביוה"כ ששה ובשבת שבעה ואף אם שמע בלא הברכות כגון שנכנס לבהכנ"ס אחר שבירך הראשון נמי יצא ואין עליו לילך לחזור שמא ימצא באיזה בהכנ"ס שישמע גם הברכות ואף אם נזדמן שלא שמע כל הברכות נמי אם שמע הקריאות ממנין הגברי יצא שלכן פשוט שבחיה"מ אף בא"י בסוכות שאותן פסוקין שקורא הראשון קורין כל הארבעה לא יצא עד שישמע אותה מכל הארבעה קרואים שהחיוב הוא לשמוע ד' גברי איך שכל אחד קרא לא פחות מתלתא פסוקי עכ"ל. ולכאורה מדבריו דאין חיוב ללכת לשמוע את הברכות, א"כ לכאורה שפיר אפשר לומר מדוע יוצאים בזה יד"ח כיון שהוא חובת יחיד, אבל אמנם הפוסקים נקטו שחובת קריאת התורה הוא חובת ציבור, וא"כ יש לעיין אכתי היאך יוצאים בזה יד"ח מאה ברכות.

ומצינו בזה כמה ישובים: בשו"ת שבילי דוד ח"א סימן מו כתב לבאר בזה דע הב"י בתו"ד וז"ל: והא דקחשיב הב"י בתוך החשבון ברכות התורה והפטרה ולא חשיב חזרת הש"ץ י"ל דיותר יש לחשוב ברכות התורה דאיהו לא בירך בתורה לעצמו על קריאת הפרשה משא"כ תפלה זו כבר התפלל לעצמו ממש עכ"ל וכוונתו לחלק בין ברכות שכבר יצא ידי חובה כגון חזרת הש"ץ דבזה לא מועיל להשלמת מנין המאה ברכות לבין ברכות שלא יצא בהם ידי חובה דבזה מועיל להשלמת מנין המאה ברכות עכ"ד.

ועוד י"ל ע"פ מש"כ בשו"ת המבי"ט ח"א סימן קיז כתב בזה"ל: ונראה דאין תשלום מאה ברכות אאל בברכה עצמה או בעניית אמן על ברכה שחייב בה ושמעה מפי שחייב בה שהרי אמרו בהשלמת מאה ברכות בשבת ויו"ט דממלי להו במיני אספרמקי ולא אמרו שיענה אמן אחר מי שמברך ברכה

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

שכבר יצא הוא ידי חובתה ושישכים בשבת וישמע ברכה שמברך כל אחד ואחד ויענה אמן וכתבו קצת מן המפרשים ג"כ דברכות שמברכין הקוראים בתורה וברכות המפטיר עולים לשומעיהן לחשבון והיינו משום דתקנת משה רבינו ע"ה היא לקרות בתורה בציבור וכל הציבור חייבים בזה ובהפטרה ג"כ ובברכה שמברך העולה לקרות בתורה והמפטיר יוצאים כל הציבור ידי חובה בתקנות אלו והוה ליה כאילו כל אחד בירך ולכן עולים לחשבון אבל עניית אמנים אלו של ברכות שאינו יוצא בהם ידי חובה אותה ברכה שכבר יצא או מחכוין שלא לצאת בשמיעה זו אלא לברך הוא אח"כ אינם עולים לחשבון וכו' עכ"ל, ומבואר מדבריו שחובת ציבור גבי קריאת התורה קאי גם על הברכה.

וכן כתב לבאר באורח נאמן סימן מו אות יד שכתב להביא לדברי המהרי"ט הנ"ל, וכתב, אדרבה המהר"ט כתב משום דתקנת משה רבעו ע"ה הוא לקרות בתורה והמפטיר וכל הציבור חייבים בזה ובברכה ושמברך העולה לקרות בתורה ומפטיר עצאים כל הציבור יד"ח בתקנות אלה הו"ל כאילו כל אחד בירך ולכן עולים לחוטבון אפ"ר בעניית אמן וכו' עכ"ל.

ואמנם בעיקר הדין שלא יוצאים יד"ח מחזרת הש"ץ, הנה במעדני יו"ט (על הרא"ש שם סק"כ) כתב לדייק מדברי הרא"ש בזה"ל: נראה מזה דלכוין לברכת הש"ץ בחזרת התפילה אינו מועיל לו לשהמת המנין, ונראה לי טעמא כיון שהוא בעצמו התפלל עכ"ל, ונראה מדבריו דברכות התורה אינו חשיב כאילו כבר בירך, ולא דמי לחזרת הש"ץ, וצ"ע מדוע.

ואמנם בב"י סימן קכד ס"ו כתב להביא מש"כ האבדרהם בשם הרב אברהם ן' שושן וז"ל: ראה כמה גדול שכר המתפלל עם הציבור כי בתפילה אחת שמתפלל עמהם נחשב לו שכר כמתפלל ערב ובוקר וצהרים ביחיד כיצד תפלתו בלחש י"ט וחייב אדם שלא לדבר בעוד ששליח ציבור מחזיר התפילה ושיכוין לשמוע ברכותיה ושומע כעונה הרי י"ט ברכות אחרות וחייב אדם לענות אמן אחר כל ברכה וברכה ואמרו ז"ל ברכות נג גדול העונה אמן יותר מן המברך הרי כאילו בירך י"ט ברכות אחרות נמצא כי בתפילה אחת עם בציבור כתקנה נותנים ז' ברכות עכ"ל, ומבואר מדברי הב"י שאפשר לצאת יד"ח מאה ברכות מברכות החזרה, וכן מבואר לדינא במג"א סימן מו סק"ח, שכתב שאף בתענית שחסר ברכות אפשר שיוצא ידי חובה כששומע חזרת התפילה מהש"ץ יעו"ש, וכן מבואר בשו"ע הרב סימן סוף סק"א שביום הכיפורים אפשר לצאת יד"ח החזר הש"ץ, וכן מבואר מדברי המשנ"ב סימן

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

מו סוף סקי"ד, שבשעת הדלק יכול לצאת יד"ח. וכן כתב בשו"ת פני אהרן אמאירליו חאו"ח סימן ז' שבתעניות יכול לצאת יד"ח מחזרת הש"ץ, וכן כתב בספר מקביצאל ש"א פרשת וישב סל"ד בשם הכנסת הגדולה סימן מו בהגהות טור שטפי עדיף לסמוך על הפוסקים דס"ל דעניית אמן בחזרת הש"ץ והועלים לס"ת ומפטירים מלהשלימם בברכות הריח דלהריח ריח טוב ביום שצוותה התורה לענות נפשו אינו מן הדין יעו"ש, [ואמנם בעיקר הדין הנ"ל האריכו הפוסקים להיתרא, דאין לנו אלא מה שאסרו חז"ל, ויתבאר בעזה"ת במקומו].

ואמנם בשלמי ציבור (דיני ק' ברכות עמ' קו) כתב בשם המג"א והכנסת הגדולה שעניית אמן אחר חזרת הש"ץ אינו בכלל, וכתב שם שביום הכיפורים שחסרים הרבה ברכות יותר מבשבת ואין הוספה רק בתסילת נעילה יעשה עמ"ש בכנסת הגדולה סימן מו שעדיף להשלימם בחזרה מברכות הריח וכו' יעו"ש, וכן כתב בספר תפילה לדוד דף ב' ע"א. ואכן לדינא פסק מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שבשעת הדחק יוצאים ידי חובה במאה ברכות בחזרת הש"ץ וכמו שהו"ד בגליון אזמרה לשמך מס' 184.

וגם אפשר לומר שכל הדין הנ"ל שכתב בשו"ע לצאת ידי חובת מאה ברכות מברכות התורה של העולים ובברכת ההפטרה היינו רק בדיעבד, וכמ"ש במג"א סימן מו סק"ח וז"ל: ומ"ש סי' רפ"ד ס"ג דדיוצא כששומע ברכות התורה והמפטיר היינו מי שאין לו פירות דאטו ר' אבהו דממלי להו באיספרקמקי ומגדי לא היה בחר בעיר מקום שקוראים בתורה ומפטיר אלא כדאמרן, ואח"כ מצאתי בכ"ה בשם מהר"ם מטראני ח"א ס' קיז וק"פ ג"כ דאין יוצא בשמיעת הברכות אלא למי שאין לו פירות עכ"ל, וכתב שם במחצית השקל ע"ד המג"א שמש"כ השו"ע בסמן רצ שיש למלאות בפירות הוא לכתחילה במי שיש לו פירות ובסי' רפ"ד מיירי במי שאין לו פירות, ומבואר מדברי המג"א בדעת השו"ע שהוא רק בשעת הדחק, וכן מבואר בשו"ע הרב סימן מו ס"א, בסימן רפד ס"ז, וכן כתב המהרש"ם בדעת תורה סימן רצ ס"א, וכן כתב בסידור יעב"ץ שאם אי אפשר לו למאלות המספר באופן אחר אז יוכל לצאת בשמעתן מפי העולים אם מכוין להם עכ"ד, וכן כתב בא"ר סימן רצ סק"א וכן כתב בספר יוסף אומן, וכן כתב בספר תפילה לדוד במנין מאה ברכות עמ' ב', וכן כתב במשנ"ב סימן מו סקי"ז וז"ל: ע"כ יראה להשלימים במיני פירות ומגדים, ואם אין לו יוצא ע"י הדחק במה שיכוין לשמוע ברכת התורה והמפטיר ויענה אמן וכדלקמן בסימן רפ"ד

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

עכ"ל, וכן כתב בבן איש חי ש"ר פרשת בלק אות א', שהוא רק בשעת הדחק, וכן כתב בערוך השולחן סמן רצ סק"א ובכה"ח סימן רצ סק"ה, וכן כתב בשו"ת יביע אומר ח"ח חאו"ח סימן כג ד"ה בערך, ושם כתב שגם ברמב"ם בפ"ז הלכה יד והט"ו מהל' תפילה שהביא להלכה שצריך להשלים ע"י פירות ולא כתב להשלים ע"י קריאת התורה יעו"ש.

ואולם במגן גיבורים סימן מו סק"ג כתב שאדרבא עדיף לצאת יד"ח בשומע כעונה מהעולים לתורה וז"ל: דתקנתא דאיספרמקי גם הוא נכון אבל שמיעת הברכות מפ הוקרא בציבור הוא לדעתינו מן המובחר ובלבלד שיכוין אליו ויענה אמן עכ"ל, ומבואר דלכתחילה יש להשלים את הברכות ע"י שמיעת הברכות של קריאת התורה, וכן כתב בספר בני ציון ליכטמן סמן רצ שכתב שהפוסקים היו צריכים להביא לדברי המג"א הנ"ל ובע"כ דיוצא יד"ח בברכות התורה וההפטרה, וכן נראה ממש"כ בסדר היום בדין חיוב מאה ברכות בכל יום.

בגדר חיוב קריאת התורה

והנה לכאורה אפשר לומר שמש"כ לדון בגדר חיוב ברכות התורה, הרי הוא תלוי בעיקר דין חיוב קריאת התורה האם הוא חובת ציבור או חובת יחיד.

והארכתי בזה בספרי גם אני אודך מתשובתי חלק ב' סימן מד, שהנה הרמב"ן במלחמות (פ"ק דמגילה ה' ע"א), בסוגיא דמגילה בזמנה בעשרה, להביא קושית בעל המאור, דא"כ הא דתנן (במגילה כ"ג ע"ב) אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא וכו' בפחות מעשרה, מכדי במס' מגילה קיימינן, ואמאי לא חשיב מקרא מגילה שאינה בפחות מעשרה. ותירץ בזה"ל, השנויים במשנתנו כולם חובות הצבור הן, ואינן אלא במחוייבין בדבר, אבל מגילה כשם שהצבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב, ויחיד שלא קרא צריך עשרה משום פרסומי ניסא וכו'. ע"ש. וכן מבואר בדברי הר"ן שם. ומבואר שאין חובת קריאת ס"ת על כל יחיד בפ"ע, אלא קריאת התורה היא חובת ציבור.

וכן נפסק להלכה, וכמבואר בשו"ת סמיכה לחיים (חאו"ח סי' ב די"ד ע"ג, בתשובה למהר"י חזן בעל החקרי לב), בביאור תקנת קריאה בספר תורה וז"ל: "ונ"ל שלא היתה תקנת נביאים לכל יחיד ויחיד שיקרא או שישמע קריאת ס"ת בשבת ויו"ט, אלא שיקראו בצבור בשבת וי"ט סדרו של יום,

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

וכל שקראו בצבור סדרו של יום אף אם כמה יחידים לא שמעו נתקיימה תקנתם" עכ"ל. וכ"כ בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ב' סי' כ"ד): "וא"כ ע"כ לומר דתקנת קריאת ס"ת בצבור ליתא משום חובת ת"ת אלא לפי שלא היו לומדין תורה ברבים בכנופיא ובפרהסיא שלשה ימים רק היו קורין כל א' לעצמו לכן נתקנה תקנה זו שלא יעברו ג' ימים מלקרות בתורה בכינופיא ובפרהסיא ובכה"ג התורה מתעלת ושכרם הרבה מאד וכו', והשתא כיון שקריאת התורה הוקבעה לצבור חובת צבור היא ולא חובת יחיד אין לנו להוסיף על התקנה ולהטילה על היחיד" עכ"ל.

וכ"כ בשו"ת מהר"י פראג"י (סי' ע"ז): "חדא כיון דקריאת התורה ברבים היא תקנת משה רבינו ע"ה" עכ"ל עיי"ש. וכ"כ בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"ג או"ח סי"ד): "והואיל ועיקר התקנה היתה לקריאה בצבור מעין מעמד מתן תורה צריך שתהיה בעשרה" עכ"ל. וכן הסיק בשו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סימן לא עמ' שיג) שיסוד יסוד זה דקריאת התורה הויא חובת ציבור, ועיי"ש שהביא שכן כתבו הרבה פוסקים. והארכתי בזה שם בכמה נפק"מ לגבי חיוב אשה בקריאת התורה, ובדין לימוד בקריאת התורה, והאם יש חיוב לשמוע כל מילה בקריאת התורה, וכן בדין תשלומין לקריאת התורה אם הציבור לא קראו כמו שהיה רח"ל בזמן הקורונה יעו"ש באריכות מה שהארכתי בזה, וכן הוא נפק"מ לגבי אם יחיד יכול לצאת מבית הכנסת לפני קריאת התורה, ובמש"כ בנידון זה בספרי שערי יוסף אורחות הישיבה, וכן נפק"מ לגבי קריאת התורה למי שהיה בחו"ל אם צריך להשלימה, שהארכתי בזה בספר גם אני אודך שם, ובקובץ באר התורה בכמה דוכתי, וגם תלוי בגדר דין אמירת שמו"ת, שהארכתי בזה בקובץ באר התורה מס' 73 יעו"ש, ויראה אור בקרוב בשערי יוסף בהל' שמו"ת.

וכיון שלכאורה י"ל שקריאת התורה הוא חובת ציבור, א"כ ה"ה לכאורה הברכות, אבל למעשה מבואר דאף אי נימא דקריאת התורה הוא חובת ציבור, מ"מ אכתי הוא החובה לברך מוטלת על כל אחד ואחד, וכן הסיק לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזמרה לשמך מס' 184 יעו"ש.

הקורא בתורה ונתשתתק

כתב בטור ריש סימן קמ, ירושלמי הקורא בתורה ונתשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון דאי תימא ממקום שפסק הרטשונים נתברכו

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

לפניהם ולא לאחריהם, ואחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם, עכ"ד, וכתב שם בב"י שכן הוא בירושלמי בברכות בפרק אין עומדין ה"ג.

וכתב שם בב"י להביא מה שנחלקו בראשונים האם צריך לחזור ולברך או לא שבר"ן כתב שצריך לברך, ושכן כתב בתר"י ברכות דף כג ע"ב ד"ה ומהיכן, שיברך כיון שהפסוקים הנ"ל לא התברכו, אבל הרמב"ם בפרק יב מהל' תפילה ה"ו ס"ל שמברך רק בסוף, ומשום שהוא סומך על ברכת הראשון.

והנה בביאור שיטת הירושלמי וכמ"ש בראשונים שצריך לברך, כתב בב"י שהמרדכי כתב שרבינו יואל (ראבי"ה מגילה סימן תקנב) כתב שהטעם של הירושלמי הוא משום שכיון שנשתתק הו"ל היסח הדעת וע"כ צריך השני לברך הא לאו הכי היה יוצא בברכתו, ואולם כתב שם שרבינו אפרים ס"ל שאפילו אם הסיח את דעתו אין צריך לחזור ולברך.

וכתב שם בביאור טעמו שמה שאין צריך לחזור ולברך הוא וז"ל: אבל המברך הקורא בתורה אין מוציא את הרבים בברכתו שהרי כל אחד ואחד צריך לברך ולקרוא, הילכך היכא שנתתק צריך לברך, אבל היכא דסח אפילו הסיח דעתו אין צריך לברך, והשיב רבינו יואל אי לא משום הנכנסים והיוצאים כל שבעה יוצאים בברכתו והאשון הרי דמוציא את הרבים והיכא שנשתתק ליכא למיחש לנכנסים ויוצאים דקלא את ליה עכ"ל.

ומבואר שמה שנחלקו הראשונים האם חוזר ומברך, האם הציבור יוצאים ידי חובה בברכות העולים לתורה או לא.

ולדינא בשו"ע סימן קמ"א כתב בזה"ל: הקורא בתורה ונשתתק העומד יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ויברך בתחילה ובסוף, ולהרמב"ם לא יברך בתחילה עכ"ל, וכתב שם ברמ"א, ואפילו בזמן הזה ששליח ציבור קורא דינא הכי עכ"ד.

ובביאור מח' הראשונים הנ"ל, אפשר לומר שנחלקו האם ברכות התורה הוא משום כבוד הציבור, וא"כ משום כבוד הציבור צריך לברך עוד פעם.

אבל אם הוא משום הברכה, ומדין שומע כעונה, א"כ לכאורה אינו צריך לברך שוב.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ואמנם בטור שם מבואר הטעם שכתב בשם הירושלמי שהקורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון דאי ימא ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהם ולא לאחריהם ואחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם עכ"ד ומבואר שמה שצריך לברך אח"כ משום שהפסוקים הנ"ל לא התברכו.

ועוד כתב בירושלמי שכתוב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהיה כולה תמימה ומשמע שיש דין שכל הפוסקים יתברכו לפניהם ולאחריהם.

ויש לומר בביאור דברי הירושלמי הנ"ל ע"פ מש"כ בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם פרק יא מהל' ברכות הלכה כ' שכתב להקשות אהא דנשים מברכות ברכת התורה והא פטורות מת"ת, וכתב שם בשם הגר"ח מבריסק שאמר שבברכות התורה אין הברכה על קיום המצוה של ת"ת רק שהוא דין בפנ"ע דהתורה בעי ברכה וכדילפינן לה בברכות דף כא ע"א מקרא דכי שם ה' אקרא ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת אבל אינו מוסקעות מעצם החפצא של ת"ת ולימודם הוי בכלל ת"ת ויש להם לברך עכ"ד, וא"כ נראה דזה הביאור בירושלמי שקוראים בתורה צריכים שהתורה תקרא בברכה.

ואמנם במרדכי מגילה סימן תתלב שהובא בב"י ס"ל שמה שהשני מברך תחילה וסוף וכמ"ש בירושלמי הטעם הוא משום שכיון שנשתתק הו"ל היסח הדעת וע"כ השני צריך לברך, הא לאו הכי היה יוצא השני בברכת הראשון וראיה מדתניא בתוספתא דמגילה פ"ב ה"ב ומייתי לה בירושלמי מגילה ריש פ"ד מעשה ברבי מאיר שקרא מיושב בבית הכנסת של טבעין ונתנה לאחר ובירך עליה ופריך בירושלמי זה קורא וזה מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא משמע שאדם יוצא בברכת חבירו ואפ"ה כשנשתתק צריך השני לברך.

ומה שצריך לברך עוד פעם ומתחיל מהתחלה לכאורה י"ל שימשיך מהיכן שהפסיק, וכתב שם בט"ז סק"א שהביא דברי הירושלמי וכתב ע"ז דהשני לא יסמוך כלל על מעשה הראשון ויהיה נחשב כאלו לא קרא כלל ממילא יתחיל ממקום שהתחיל ויברך תחלה וסוף דאי תימא דיסמוך עליו ממילא יהיה נחשב כאלו שניהם עשו מצוה אחת זה התחלה וזה הגמר ממילא לא יברך השני תחלה רק בסוף זה אינו דא"כ הראשונים אין להם ברכה אחרונה וכו' ראין הברכות מצטרפות זה עם זה כיון שנשתתק האחד אזל ליה מעשה דידיה והברכות הם שייכים להדדי וכאחת נחשבים וכו' עכ"ל

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ואמנם ממש"כ במשנ"ב שם שכוונת השו"ע שלא יתחיל ממקום שפסק הראשון ויברך לפנייהם ולאחריהם דא"כ יהיו אותם הפסוקים שקרא הראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם, וכ"ש אם יתחיל במקום שפסק הראשון ויברך לאחריהם לבד, דהו"ל ראשונים ברכה לפנייהם ולא לאחריהם והאחרונים לאחריהם ולא לפנייהם ולכן מתחיל ממקום שהתחיל הראשון ומברך לפנייהם ולאחריהם ולא יוכל השני לסמוך על ברכה ראשונה שברך הנשתתק, שהמברך בתורה אינו מברך אלא כל אחד ואחד מהקוראים מברך לעצמו עכ"ד, ומבואר מדברי המשנ"ב שאין החובת ברכה על כל אחד ואחד מהציבור אלא על העולה בלבד, ומשו"ה לדינא נראה שצריך לחזור ולברך, וכמו שכתב השו"ע האי דעה סתמא וכמ"ש במשנ"ב סק"ד, וכמו שפסק מהר"י אבוהב וכמ"ש לדינא מרן החיד"א בספר לדוד אמת סימן כ' אות יז לגבי ההפטרה, וכן כתב הרב אמת ליעקב בספר משפט ברכות ההפטרה אות יז ובספר השומר אמת סימן י' אות ה', ובספר החיים סימן ד' אות י', וכן כתב בכה"ח אות ה' שכן נראה דעת מרן השו"ע לפי הכלל שבדינו שכל שכתב סתם ויש הלכה כסתם וא"כ בנ"ד הלכה כסתם שצריך לברך תחילה ולא חיישינן לסב"ל כיון דבלאו הכי כל אחד מהעולים מברך תחלה וסוף ויחשב השני כולה חדש ובפרט שנהגו לברך גם על קריאת העולה הקודם עכ"ד.

האם יש חיוב לקרוא עם השליח ציבור

וכן מוכח היסוד הנ"ל ממה שמבואר בסימן קמא סעיף ב' שכתב שם בשו"ע "לא קראו שנים אלא העולה קורא, והשליח ציבור שותק, או שליח ציבור קורא והעולה לא יקרא בקול רם, ומ"מ צריך הוא לקרות עם השליח ציבור כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אלא שצריך לקרות בנחת שלא ישמיע לאזניו", ומבואר לדינא שהעולה לתורה צריך לקרות בלחש.

ואולם בט"ז שם סק"ג כתב שהעולה יכול לברך ולצאת בקריאת הבעל קורא, אבל בביאור הלכה סימן קמא ס"ב ד"ה לבטלה כתב לחלוק ע"ד הט"ז והנ"ל וכתב שהדין עם הראשונים שהחמירו בזה, [והו"ד לקמן] ומבואר מדברי הט"ז שהעולה יוצא ידי חובה בקריאת בעל הקורא י"ל שכל הציבור יוצאים ידי חובת הברכה ע"י העולה לתורה, אבל לשיטת הביה"ל נראה שהציבור אינו יוצא ידי חובה.

ואמנם צ"ע ממש"כ בביה"ל לדינא שהציבור צריכים לשמוע את ברכות העולה לתורה, ועיין.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם סומא יכול לעלות לתורה

וכן מבואר ממש"כ בשו"ע סימן קלט ס"ג לגבי סומא וז"ל: סומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב עכ"ל, והיינו דכיון שמברך וקורא, ואם אינו קורא מתוך הספר תורה הרי ברכותיו לבטלה, והיינו דהברכה הוא על העולה לתורה ולא על הציבור.

ואמנם ממש"כ ברמ"א שם, בשם המהרי"ל עכשיו קורא סומא כמו שאנו מקרין בתורה לעם הארץ, וכתב שם במשנ"ב סקי"ב דעכשיו קורא סומא, וטעמו דכיון שנאו נוהגין שהשליח ציבור קורא והוא קורא מתוך הכתב שוב לא קפדינן על העולה דשומע כעונה, ויעו"ש במשנ"ב סקי"ג.

ומבואר דלפי שיטת הרמ"א שסומא עולה לתורה, א"כ הוא דין על הציבור, ומשו"ה י"ל ששפיר הש"ץ יצא ידי חובה מדין שומע כעונה.

ואמנם בביאור הלכה סימן קמא ד"ה לבטלה, כתב, שלפי מש"כ הרמ"א בסימן קלט ס"ג שנוהגין לקרות סומא ועם הארץ אף שאינו יכול לקרות עם הש"ץ א"כ ה"ה לכאורה הרי הרמ"א יכל להגיה שאפילו אם אינו קורא עם הש"ץ שפיר דמי.

ומ"מ כתב שם בביה"ל שאפ"שר שלא סמך הרמ"א על דברי המהרי"ל אלא לנעין סומא ועם הארץ דאם לא יקראום לעולם אכא כסופא טובא וגם את לאנצוויי, אבל נ"ד שהוא בקי בקריאה ודאי מחוייב לומר עם השליח ציבור דהא כבר כתב בעצמו בדרכי משה שלא נראה לו דברי המהרי"ל אלא דברי הב"י שהביא בשם כמה ראשונים שאם אנו יכול לקרות עם השליח ציבור אי אפשר לקרותו לתורה.

וכתב שם שאכן בט"ז כתב להביא סימוכין לדברי המהרי"ל לגבי סומא ממש"כ בירושלמי לגבי מילה שאחד קורא ואחד מברך דשומע כעונה ושכן כתב להקשות בפרי חדש על השו"ע מדברי הירושלמי הזה.

וכתב בביאור הלכה לדינא בזה"ל: ולענ"ד פשוט דהדין עם הראשונים שהחמירו בזה ואין דומה ככלל דינא דירושלמי דמירי לענין מגילה לקריאת התורה דשאני התם במגילה דמן הדין על בציבור צריכים לקרות ולברך כל אחד ואחד בפני עצמו, ולהכי אחד מברך כדי להוציא את כולם להוציאם משא"כ הכא דאין הציבור רשאים לברך ברכת התורה על שמיעתם אלא

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

הקורא הוא המברך, וא"כ שאינו קורא בעצמו אינו אלא כשאר אנשי הציבור שושמעים א"כ איך שייך לברך, הא גבי שומעים לא תקון רבנן ברכה בקריאת התורה, דבאמת כבר יצאו כל אחד ואחד בשחרית בברכת התורה וכן בחיי אדם העתיק דברי השו"ע להלכה, ועיין בשערי אפרים בפתחי שערים שם שער א' שגם דעתו נוטה כן עכ"ד. ומבואר דלדינא סומא לא יכול להעלות לתורה ולקרות, כיון שהוא דין על העולה, [והנה יש להוכיח מדבריו דבקריאת התורה אין דין של ברוב עם הדרת מלך, כיון שאין אחד מוציא את כולם כיון שהוא דין על העולה, וראה עוד מה שנתבאר בזה לגבי קריאת המגילה בקונ' שערי יוסף דיני ברוב עם הדרת מלך בקריאת המגילה, ובספר באר יוסף ובנימין ח"א].

וכן יש להוכיח ממש"כ ביה"ל סימן קלט ס"ו ד"ה והברכות, שאף לצד שהאומר את הברכות בלחש צריך לחזור ולאומרם בקול טעם הדבר שכיון שנתקנו ברכות אלו משום כבוד הציבור אין זה כבוד כשאומרן והציבור אינם שומעים. ומבואר דאף הברכות משום כבוד הציבור, הא סו"ס הוא דין על היחיד, אבל מ"מ לדינא לא קימ"ל הכי.

ומ"מ גם לדינא גם קימ"ל שסומא אינו יכול לעלות לתורה, ואף שבמהר"י עטיה בספר רוב דגן בקונ' אות לטובה סימן לא והגר"ח פלאגי בספר רוח חיים סימן יא אות ה' ועוד כתבו שהמנהג שסומא עולה לתורה, מ"מ רוב הפוסקים כתבו לדינא שסומא אינו עולה לתורה, וכן כתב בשו"ת חקרי לב מהדו"ב חחו"מ סימן ד' וכן כתב בשו"ת ויקרא אברהם חאו"ח סימן ד' ועוד וכן כתב בכה"ח אות טו, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פ"ט ס"ו כתב שמעיקר הדין לא יעלו ורק במקום שנהגו, ואולם בשו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סימן פג אות ז' ובסימן קח אות עד כתב שלדינא אין להעלות וכדברי מרן השו"ע יעו"ש, וע"ע בספר אורחות מרן ח"א, ויש להאריך עוד בזה במקומו.

נשתתק המפטיר

וכן נראה ממש"כ בשו"ע סימן קפד ס"ה לגבי הפטרה שאם נשתתק המפטיר באמצע הפטרה הבא לסיימם לא יתחיל ממקום שפסק הראשון אלא צריך לחזור ולהתחיל ממקום שהתחיל הראשון כמו בספר תורה עכ"ל, וכתב במג"א סק"ד שצריך לברך בתחילה כמ"ש בשו"ע סימן קמ וכן דעת

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

הריב"ש עכ"ד, והיינו שגם בהפטרה אין המפטיר מוציא יד"ח את כל הציבור בהפטרה ובברכות ולכן צריך השני לחזור מתחילה בברכה.

ויש לדון מה הדין אם הבעל קורא השתתק, וכתב בזה בפסקי תשובות, שטוב שיתחיל השני ממקום שהתחילו לקרוא אם אין בזה טירחא דציבורא, ובשבת שאפשר לעשות הוספות יש אפשרות שמיד כשהגיע הבעל קורא השני יסיים העולה עלייתו ויברך ברכה אחרונה ויעלה אחר לתורה ויתחיל הבעל קורא השני את קריאתו ויעו"ש בהערות מש"כ בזה.

ועיין תוס' ר"ה דף לג ע"א שכתב בשם רבינו תם שזה שמברכים ברכות התורה לפניה ואחריה אינו משום תלמוד תורה רק משום כבוד תורה ברבים, ועיין ירושלמי ברכות פ"ג.

ועיין עוד במחצית השקל הלכות ראש השנה דהנה המג"א סי' מקפ"ה ס"ק ז' כתב שם גבי התוקע שאינו יכול להשלים ובא אחר במקומו שאינו צריך לחזור ולברך האי לישנא ולא דמי לתורה שצריך לחזור ולברך דהכא הראשון עשה הברכה שיצאו כל הקהל עכ"ל ובמחצית השקל שם פירשו בזה"ל דהא כל הקהל צריכים לברך שתי ברכות ברכת לשמוע קול שופר וברכת שהחיינו אלא שהתוקע מוציאם א"כ תוקע השני הבא להשלים תקיעות הראשון הוה ליה כאילו בירך תחילה דהא יצא בשמיעת הברכה שבירך הראשון אבל לעיל בברכת התורה אין היוד כלל על הקהל לדרך דרכת התורה דהא בלאו הכי כל יחיד אומר ברכות התורה קודם התפילה אלא שהעומד לקרות בתורה צריך לברך שנית ברכת התורה כמו שכתוב הטעם שם בהלכות קריאת ס"ת סי' קל"ט סעיף ח' שהוא משום כבוד התורה א"כ הקורא הראשון לא הוציא.

האם יכול לעלות לתורה שלא היה בתחילת הקריאה כגון בשני וחמישי

וראיתי בקובץ עיון בפרשה מס' קלט שכתבו לדון בנכנס לבית הכנסת בשעה שסיים הבעל קורא לקרוא ללוי ונמצא שלא שמע עשרה פסוקים ולא יצא ידי חובת קריאה האם אפשר להעלותו לשלישי בגוונא שאין בקריאה שלו י' פסוקים, והאם יוצאים הציבור ידי חובה בקריאתו שהרי הוא אינו מקיים תקנת חז"ל בקריאה זו או כיון שקראו לעולה שלשה פסוקים כדינו והציבור שמעו בסך הכל עשרה פסוקים כדינם שפיר דמי ואת"ל שאין להעלותו יש להסתפק בגוונא שהוא אכן שהה בבית הכנסת כל עת הקריאה

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

אך עמד בתפילת שמונה עשרה בשעה שקראו לכהן וללוי ולא שמע תחילת הקריאה ויש לדון בחקירה בגדר התקנה לברך לפני קריה"ת האם זו ברכה מיוחדת ונוסח שנתקן במיוחד על קריה"ת ואף העולה צריך להיות מהיוצאים חובת הקריאה או שאינה ברכה בפני עצמה אלא התקנה שיברך עוד פעם ברכה"ת מפני כבודה של תורה ולעולם אין מעכב שהעולה יהיה מהיוצאים חובת הקריאה יעוין היטב בטור סי' קלט בספק דרבינו יחיאל בן הרא"ש במי שקראוהו לתורה מיד אחר שברך ברכת התורה ובמחלוקת ר"י ב"ר יהודה ור"ת בתוס' ר"ה לג א סוד"ה הא המובא בב"י שם ד"ה ואע"פ וע"ע בב"י סוס"י מז ד"ה ומ"ש וכשקורא במש"כ בשם הרשב"א בנידון שאמרו על רש"י שהיה מברך שוב ברה"ת כשקורא פרשת התמיד בבית הכנסת דמדמהו לקורא בתורה ומברך בבית הכנסת אף על פי שכבר ברך שמחלק דשאני התם שהברכות נתקנו לכך ואפילו בירך מיד ברכת התורה ולא הפסיק כלום חוזר ומברך כמו שתקנו ברכה לאחריה או ברכת אשר בחר' להפטרה עכ"ד. ומו"ר הגר"ע פריד שליט"א אמר לי שבכה"ג ברור שיעלה לתורה.

האם אומרים ברוך הוא וברוך שמו על קריאת התורה

יש לדון אם אומרים ברוך הוא וברוך שמו על ברכות התורה, לשיטות הפוסקים שאין אומרים ברוך הוא וברוך שמו בברכות שיוצאים בהם ידי חובה (ע' שו"ת יביע אומר ח"ח סימן כב אות ח) ומצינו בספר מנהגי החיד"א ח"א סימן כא הערה ג' שפשט המנהג לענות ברוך הוא וברוך שמו על ברכות קריאת התורה שמברך העולה לתורה אע"פ שכתבו הפוסקים שהברכות שמברך העולה לתורה שייכי לציבור טפי מלעולה, יעו"ש, וכן כתב באלף המגן על מטה אפרים סימן תרכ"ו בהגה"ה שיכול לענות ברוך הוא וברוך שמו יאנו נחשב הפסק, אבל הו"ד הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספר שבת לישראל עמ' תעזו שיותר טוב שלא יאמר ב"ה וב"ש בברכות העולים לתורה יעו"ש, וכן כתב בספר צבא מרום סימן רפד ס"ג שיש לעזור ולהזהיר לא לענות ברוך הוא וברוך שמו אם רוצה לצאת יד"ח מאה ברכות, וכתב שם שיש לעיין מדוע הפוסקים לא כתבו לדין הנ"ל וכתבו שם אולי שמכו על פשיטותו יעו"ש.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם יש חיוב לשמוע את ברכות העולים לתורה

והנה יש לדון ממה שכתבנו לדון בגדר ברכות העולים לתורה, האם יש חיוב על הציבור לשמוע את ברכות העולים לתורה, והנה לעיל הבאתי מש"כ בבשו"ע סימן קלט סעיף ו' כתב, אומר ברכו והברכות בקול רם, והואמרים בלחש טועה ויש אומרים שצריך לחזור ולברך בקול רם עכ"ד, ומבואר שצריכים השומעים לשמוע ראת ברכות התורה של העולים.

והנה עיקר העטעם מבואר שם בב"י שכתב בשם מהר"י אבוהב בשם רבינו יונה שהוא כדי להוציא אותם שלא שמעו ועוד כי אין לאומרו כי אם בעשרה ואם אמרו בלחש הוי יחיד ולא יועיל.

ואמנם בבית יוסף או"ח סימן קכד אות ח' נראה שמסופק בגדר ברכות התורה, וז"ל: וכל שכן ברכות התורה דאפשר למימר בהו דחייבים הציבור בהם לשמעם כשם שחייבים לשמוע קריאת התורה ואח"כ כתב אבל ברכות התורה שאינם מחויבים בהם ושוב כתב אפילו בברכות שאינם חייב בהם כלל וכו' ואין צריך לומר בברכות התורה וכיוצא בהם והיה אפשר לומר וכו' אבל ברכות התורה אין הציבור חייבים בהם שאע"פ שתקנת חז"ל היא לקרות בתורה בציבור הברכות לא לצורך הציבור נתקנו אלא מפני שהקורא בציבור ראוי לו לברך וכיון שאין הציבור חייבים באותם ברכות כלל יכולים הם לענות אמן על ידי הנפת הסודרים וכו' עכ"ד. ומבואר דאין חובה על הציבור, ומשו"ה נראה שבשו"ע כתב הדעה שצריך לחזור רק בשם יש אומרים, והיינו דאינו לעיכובא, משום דהו"ל סתם וי"א, וכמו שפסק לדינא מרן החיד"א בספר לדוד אמת סימן ו' אות ס', וכן כתב בכה"ח אות לח לט ומא, שאע"פ שלא טוב עשה שבירך בלחש מ"מ אין צריך לחזור כיון ששלסתם מרן משמע שאין צריך לחזור

והנה בעיקר ב' הטעמים שכתב בב"י האם צריך לחזור ולקרות או לא, כתב בכה"ח אות לח שנפק"מ בין הטעמים שלטעם הראשון צריך שישמעו כל הקהל שבבית הכנסת כדי להוציאם ידי חובה, אבל לטעם הדני די ששימעו עשרה מהם וע"כ לכתחילה צריך המברך להגיב את קולו כדי להשמיע את קולו לכל קהל בית כהסנת כדי להוציא ידי חובה את כל הקהל יעו"ש, וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת ישכיל עבדי ח"א חאו"ח סימן ח' אות א' לגבי דיעבד.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ואמנם בטורי אבן עמ"ס מגילה דף לא ע"ב כתב, על מה שהיה לפני התקנה שהיו עולים שבעה עולים ורק הפותח והחותם היו מברכין, וכתב שי"ל דהא דהפתוח והחותם מברכים לפנייה ולאחריה היינו משום שהיו מכוונים להוציא את שאר העולים באמצע הקריעה ולפי"ז היו צריכים כולם לכוין ולשמוע ברכתם ולכוין ולצאת יד"ח וכיון דהוי כאילו הם עצמם מברכים איכא משום אין אומרים ברכה על הקללות יעו"ש, וכתב שם ביביע אומר שכן במאירי עמ"ס מגילה דף ט שכתב בזה"ל: ונ"ל שבזמן המשנה צריך שהקוראים האמצעיים יהיו שם מתחילה ועד סוף כדי שישמעו הברכות ויצאו יד"ח בשמיעתם וכו' עכ"ד.

וכתב בשו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סימן כז אות ג שהנה בספר עתים לבינה על ספר העתים עמ' רסב, כתב תימה גדולה בעיני שאיך תקנו בשביל הנכנסים והיוצאים להרבות בברכות שאינן צריכות בשביל גזיהר כזאת, שמא יצא איש קודם שסיימו קריאת התורה ויחשוב שאין ברכה אחרונה לקס"ת וכו' וצ"ל שהיה להם טעם נסתר שלא רצו לגלותו וכו' יעו"ש, וכתב ביביע אומר שלפי דברי הטורי אבן א"ש שהרי הפותח והחותם היו מכוונים להוציא את כל שאר העולים ויוצאים יד"ח משום שומע כעונה וכשתיקנו לכל אחד ואחד לברך ולא חידשו בזב דבר אלא שכל שאר העולים מכוונים שלא לצאת בברכת הראשון והאחרון אלא בברכתם, יעו"ש, ושכן כתב בשו"ת בנין שלנה סימן כ', ושכן כתב להעיר בשו"ת חת"ס חאו"ח סימן קע ד"ה וראיתי יעו"ש. וציין בזה עוד למש"כ בשו"ת עטרת שלמה חאו"ח סימן א' אות יז, ובשו"ת קרן לדוד חאו"ח סימן כט, ובשו"ת שואל ומשיב חמישאה יוסף דעת סוף סימן ט' ד"ה ודרך, ובשו"ת צמח צדק חאו"ח סימן לה יעו"ש.

ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן כג כתב דודאי שצריך כל אדם לשמוע כל הקריאה שלא יחסר לו אף תיבה אחת שלא שמע ובקריאת הפרשה דשבת מלבד חיוב שמיעת ז' קרואים שמצד זה אם היו ז' קרואים אף במקצת מהפרשה הקבועה יצא מ"מ הא יחסר לו הפסוק שדילג בו התיבה וכ"ש כשלא שמע פסוק שלם שאיכא דין מצד מנהג קבוע בכל העולם לגמור את התורה בכל שנה ושנה עכ"ד, וממילא לכאורה נראה דה"ה לברכות.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן כתב שלא נזהרו לזיהר לשמוע הברכות משום שרק לקורא איכא חיוב ברכה, ומ"מ כתב שם שמ"מ כיו דאיכא

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

שיטות שברכות התורה בציבור דאורייתא ראוי לכל אחד לשמוע הברכה הראשונה מהכהן והאחרונה מהעולה לאחרון ולכוון בהם לצאת ידי חובה, וכתב שם עוד ששמע מהגריז'ס זצ"ל שהחמיר לשמוע את הברכות שהו לדתו הלכה בעצם קריאת התורה כקריאת התורה גופא עכ"ד,

ואמנם במהר"ם שיק סימן סא ד"ה אמנם שיטת כתב שלפי הסוברים שברכות התורה הם משום כבוד התורה כיון דאין מברכים משום המצוה א"כ אין על הציבור חיוב ברכה וא"צ להוציא את הציבור.

וכן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קעא ד"ה והנה.

ברכת התורה שמברך העולה לתורה

והו"ד מרן הגריש"א בספר פניני תפילה עמ' נט שמי שעדיין לא בירך ברכות התורה ושומע את הברכות מהעולה לתורה ומכוון לצאת בזה ידי חובה יוצא ידי חובתו ואף אין צריך להודיע למברך שיכוון להוציאו עכ"ד, ומבואר שכל פעם שאדם עולה לתורה הוא מוציא בברכה ידי חובה את כל הציבור.

אבל לפי מה שמבואר בשו"ע לגבי הקורא בתורה ונשתתק ולגבי סומא, לכאורה י"ל שאי אפשר לצאת בזה אם אינו מכוון להוציאו ידי חובה.

האם השומע קריאת התורה צריך לברך ברכות התורה לשיטות שלא מברכים על הרהור

והנה ידוע המח' האם מברכים על הרהור, ובהל' ברכות התורה הארכתי בזה, ויראה אור בקרוב בקונ' שערי יוסף דיני ברכת התורה.

והנה מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספר שיח השדה עמ"ס ברכות דף יא ע"ב כתב שהבא לשמוע קריאת התורה פשיטא שצריך לברך ברכת התורה אפילו לדעת השו"ע שפסק דארהור לא מברכין דכאן עדיף דהא יוצא ידי חובתו משום שומע כעונה כמו שכתבו תוספות ברכות כ ד"ה כדאשכחן דהא עיקר תקנת קריאת התורה הוא משום מצות תלמוד תורה כדאיתא במסכת בבא קמא פב וסיים שם דאפשר שאם שומע מהעולה ברכת התורה ומכוין לצאת יוצא בזה וצ"ע אם אח"כ יוכל לברך ברכת התורה שכבר יצא עכ"ד ומבואר שלענין קריאת התורה היה פשוט לו שבעל הקורא מוציא את הציבור ידי חובה.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם מותר להוסיף על שבעה עולים לתורה

עוד נראה לענ"ד נפק"מ ממש"כ בשו"ע סימן רפ"ב ס"ב שמותר להוסיף עולים לתורה בשבת, אפילו שעלו כבר שבעה, ולרמ"א שם אסור, אלא א"כ בשמחת תורה, בע"כ דלשו"ע הוא דין בעולה, ולרמ"א הוא דין בציבור ואמנם מהפוסקים שם נראה טעם אחר, ועיין.

עוד נפק"מ בשמחת תורה שמוסיפין עולים לתורה, מהיכן מוסיפין, אם חוזרים וקוראים את כל פרשת וזאת הברכה, וכן הוא מנהג בני אשכנז, וראה באזמרה לשמך סוכות מס' 181.

אבל להספרדים חוזרים וקוראים ולאשר אמר, וי"ל שתליא בהא.

האם יוצאים ידי חובה בברכות הפטרה

גם יש לעיין במה שיוצאים ידי חובה בברכות הפטרה, וכמו שכתב בשו"ע או"ח סימן רפד ס"ג, והרי התם לאו משום כבוד הציבור הוא, ובע"כ שהוא משום שיוצאים יד"ח בברכות הנ"ל, ועיין.

ונראה שהפטרה הוא חיובא שונה מקריאת התורה וברוכתיה, וראה מש"כ בהליכות שלמה תפילה פי"ב הלכה לג' ובדבר הלכה אות מד לגבי מי ששמע הפטרה לפני קריאת התורה שמסתבר שיצא יד"ח יעו"ש, ונראה שהוא חובת יחיד ושאני מקריאת התורה ועיין, ויש עוד לפלפל בכ"ז.

האם הבעל קורא יוצא ידי חובת שמו"ת בקריאת התורה

והנה עוד י"ל בנידון הנ"ל ע"פ מה שראיתי למו"ר הגר"ע פריד שליט"א בהסכמה לספר מנחת כהן בדיני שמו"ת, האם הבעל קורא יכול להחשיב את הקריאה לו כפעם אחת מקרא, דבשו"ת מהר"י מברונא סי' קג בשם מהר"י וויל דהשומע קריאת התורה בביהכ"נ לא יצא ידי"ח שנים מקרא משום דלא קיימא בביהכ"נ רק לשמיעה ולא לקריאה דהינו דהחיוב של קריאת התורה הוא שמיעה, ולכן אין בזה דין שומע כעונה דבשומע כעונה השמיעה חשובה כעניה ובקריאת התורה כל החיוב הוא רק שמיעה וממילא לא יוצאים יד"ח שנים מקרא בשמיעת קריאת התורה כיון שלא נחשב שקרא קריאת התורה, אכן בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תכה מבואר דמהני בזה שומע כעונה, ולפ"ז הבעל קורא שקורא בעצמו יוצא יד"ח שנים מקרא וכן העולה

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

לתורה כיון שקורא בעצמו יוצא יד"ח אולם יש לדון שכיון שהם שני גדרי חיובים נפרדים אולי לא מועיל קריאת הבעל קורא והעולה להיחשב לשנים מקרא ויל"ע בזה. עכ"ד, וא"כ י"ל שהרי הוא תליא בהכי.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

האם מותר לתת מים בתוך קוביות קרח בשבת

איתא בגמ' בשבת דף נא ע"ב אין מרקסין השלג והברד וכו' וכתב שם רש"י בד"ה מרקסדין משברין לחתיכות דקות, כדי שיזובו מימיו, משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא מים הללו, אבל נותן לתוך הכוס של יין בימות החמה, ואע"פ שנמוח מאליו ואינו חושש. ובר"ן שם דף כג ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ואין, כתב שמשמע דוקא משום סרך מלאכה נגעו בה אי נמי גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין.

וכתב בטור סימן שכ ס"ט בזה"ל: אין מרסקין השלג והברד, אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש אע"פ שמתמחה כיון שאינו עושה בידים שרי עכ"ל, ובב"י כתב להביא לדברי הר"ן הנ"ל, וכתב שם שכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק כא מהל' שבת הלכה יג שדוקא היכא דעביד בידים אבל אם הניחם בחמה ונפשרו ואפילו כנגד המדורה מותרים דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזכו בידים שהני בעודם קרושים תורת משקין עליהם לכל דבר.

ומ"מ כתב שם בב"י שבספר התרומה סימן רלה כתב שאסורים משום נולד ולפי"ז אפילו הניחם בחמה ונפשרו או שזכו מאליהם אסורים משום נולד והא דשרי ליתנו לתוך הכוס או לתוך הקערה שאני התם שמתערב ומתבטל ביין או במם שבכוס ואינו ניכר, ומ"מ כתב שם שרוב פהוסקים חולקים ע"ז, ויעו"ש עוד בב"י שנראה דלא מיתסר במרסקו כדי שיזובו מימיו אבל אם אין מימיו זבים ע"י כן ואפילו אם יזובו מועטים הם ולא חשיבי, ועוד שאינו מתכיון לכך ועוד שהם הולכים לאיבוד, ולכן נהגו להתיר, יעו"ש.

ולדינא כתב בשו"ע או"ח סימן שכ סעיף ט' "השלג והברד אין מרסקין אותם, דהינו לשברם לחתכות דקות כדי שיזובו מימיו, אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נמוח מאליו ואינו חושש וכן אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים" עכ"ל השו"ע.

ולכאורה נראה מדברי השו"ע שכל ההיתר הוא דוקא לתנו בתוך כוס של מים או יין, אבל לתת מים על קוביות קרח הרי הוא אסור משום מוליד, ולכן יש לתת קוביות קרח רק בתוך כוס יין או מים, וכן שמעתי ממו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת וש"א"ס, לדינא, שיש להחמיר בהנ"ל, ושכן הבין שכן היה דעת מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל בעל היביע אומר וש"א"ס, להחמיר בזה.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ואמנם לכאורה החידוש הנ"ל תמוה טובא דהא ממה נפשך אחר שפסק בשו"ע שמותר לתת קובות קרח בתוך המים וליכא בהא איסורא, א"כ ה"ה שמותר לשים מים מעל הקרח וכ"ש הוא שיהיה מותר, ומש"כ השו"ע אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים לאו דוקא בכה"ג, וממילא נראה דבכל מקרה ליכא בהא איסורא, דמדברי הב"י לא נראה דפסקינן כמ"ש בספר התרומה, דלפי מש"כ בספר התרומה שאינו ניכר אם כן ששם מים מעל קרח הרי בכה"ג הוא כן ניכר, ויש מקום לחילוק הנ"ל, אבל אחר דנראה מדברי השו"ע דלאו מדין נולד נגעו כן, וכיון דלאו קעביד ליה בידיה ממילא לית בהא איסורא.

וכן נראה ממש"כ במשנ"ב שם סקל"ו וז"ל: לשבר הקרח, דשבירת הקח אינה מלאכה כלל, ולא אסרו ברסקו אלא אם הוא עושה כדי שיזובו מימיו משא"כ בזה, וכו' עכ"ל, ונראה דכל האיסור הוא דוקא בריסוק, משא"כ אם שם קרח על המים או בתוך המים ליכא בהא איסורא.

ושוב אמר לי מו"ח שליט"א לעיין בפסקי תשובות, והנה בפסקי תשובות חלק ג' כרך ב' סימן שכ, ואמנם נראה שכל דבריו איירי דוקא במים חמים שאז חשיב שמפשיר את הקרח, אבל לא בשתיה פושרת, שסו"ס אין בהא הבדל איך מניחים את הקרח.

ושוב ראיתי גם בספר הליכות שבת חלק ב' שנראה מדבריו שיש להתיר בכה"ג.

וגם איכא לחלק שכל האיסור הנ"ל דוקא בקרח, אבל לא בקוביות שמיוצרות לשם כך, וכן אמר לי אאמו"ר שליט"א לדינא שיש מקום לחלק כן, [ועי' עוד מה שנתבאר בזה בספרו שערי חיים הל' שבת], ושוב ראה לקמן מש"כ בזה בשם הגרע"י.

ואמנם שוב ראיתי שבשו"ת מגדנות אליהו (ח"ב סימן קה) כתב לחדש כחידוש הנ"ל שאם משתמשים בקוביות קרח עדיף לשים את הקוביות בתוך המשקה ולא להיפך לשים את הקוביות בתוך כוס ריקה ולערום עליהם מים כי בזה משום זירוז הפשרתם, שאסור לכתחילה לדעת הרמ"א יעו"ש.

ושוב ראיתי להגאון רבי יהודה ברכה שליט"א בשו"ת ברכת יהודה חלק ז' חאו"ח סימן סו נשאל בדין הנ"ל אם מותר לשפוך מים על גבי קוביות קרח ביום שבת קודש האם יש מקום להקל בזה, וכתב להביא לדברי השו"ע הנ"ל, ואמנם הביא שבמג"א שם קי"ז כתב להעיר מש"כ בשו"ע סי"ד

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

שהרא"ש הה נזהר שלא להטיל מיר גלים בשלג דלא דמיא לס"ט דשרי ליתן לתוך המים דהכא איהו קעביד מעשה, עכ"ד, וכתב שם, ונראה מזה לכאורה דבנ"ד שעושה מעשה ושופך את המים על קוביות הקרח יש להחמיר בזה וכן ראיתי בשו"ת דברי בניהו חלק יח סי' כ שכתב להחמיר בנ"ד ע"פ דעת המג"א הנ"ל אולם יש מקום לומר שרק בהטלת מי רגלים בשלג חשיב מעשה שהשלג נמס מיד וגם ניכר מעשיו משא"ב לגבי שפיכת מים ע"ג קוביות קרח שלא שייכי הנך טעמי.

וכתב שם, ואף אי נימא שבעת שפיכת המים ע"ג קוביות קרח הם נמסים מעט מ"מ הרי אין כוונת השופך להמיס את הקוביות קרח בעת שפיכת המים על גביהם ומעתה אף אי נימא דחשיב פסיק רישיה מ"מ הלא במילתא דרבנן רבים וטובים מתירים זאת ואף לדעת המחמירים בזה מ"מ לפי מ"ש בשו"ת יבי"א ח"ד חאו"ח סי' כח שמרן השו"ע תפס עיקר כדעת הסוברים שטעם איסור ריסוק שלג וברד הוא משום גזירה שמא יסחוט פירות העומדים למשקין ע"ש השתא לפ"ז יוצא דלפי מ"ש בשו"ת יבי"א שם סי' לד אות לג שכל הראיות שהביא המג"א להחמיר בדין פסיק רישיה בדרבנן היינו בדבר שלא אסרו מטעם גזירה אטו דאורייתא אלא דדמי לאיסורא דאורייתא אבל בדבר שכל איסורו אינו אלא משום גזירה שפיר דמי ע"ש.

לפ"ז בנ"ד שטעם איסור ריסוק שלג וברד הוא משום גזירה אטו דאורייתא שפיר דמי להקל בזה וע"ע מ"ש בזה בשו"ת אבני לוי ח"א סי' כד ודו"ק ואף שהט"ז אות י העיר על מה שנפסק בשו"ע שמותר לדרוס את השלג ברגליו דאף דהוי פסיק רישיה מ"מ לא גזרו בזה כיון דא"א להזהר מזה ע"ש ומבואר מזה שבשאר מקומות שאפשר ליזהר יש לאסור זאת ועיין בפמ"ג במש"ז אותיות ייא ודו"ק מ"מ י"ל דאיהו לשיטתיה שכתב שם באות ז טעם איסור ריסוק שלג וברד משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים הללו אולם לפי דעת היבי"א בשם האחרונים שהוכיחו שדעת מרן השו"ע לפסוק כפי הטעם שמא יסחוט פירות העומדים למשקין לפ"ז שפיר י"ל שמאחר וכל איסורו אינו אלא משום גזירה שפיר דמי להקל בזה ואם לחשך אדם שאפשר שעדיין לא יצאנו מידי מחלוקת אף אתה אמור לו מאחר דאנן קיימינן במילתא דרבנן הא קיי"ל ספיקא דרבנן להקל ובפרט דאיכא בנ"ד ספיקי טובא וכמבואר למעיין בתשובתנו הנוכחית וזה פשוט וברור לכל תלמיד מבין ומלבד זאת נראה דנ"ד חשיב בגדר פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן דהיינו לא איכפת ליה דמשרא שרי דלא שני לן בין אם שם את

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

המשקה על הקוביות קרח או אם שם את הקוביות קרח על המשקה מאחר ולא מורגש שום הפרש בנייהו ומה גם שעיקר קירור הקרח הוא מעצם שנמצאים שם קוביות קרח ולא מחמת המסתם ובפרט אם שופך משקאות מוכנים דהיינו משקאות הנקנים כשהם כבר מוכנים ותום' מים מקלקל את טעם המשקה דלא ניחא ליה בערבוב המים והשתא האידנא כהיום הזה שהמציאו את הקוביות קרח בתוך שקיות נילון כדי ליתנם בתוך המשקה שיתקרר במהרה אשר זה מראה בעליל שעצם המצאות הקרח בתוך המשקה הוא הגורם לקרר את המשקה ולא המסת הקרח לפ"ז איכא חיזוק למה שכתבתי לעיל שנראה שנ"ד הוה בגדר פסיק רישיה דלא ניחא ליה דהיינו לא איכפת ליה דבהגלות נגלות המציאות הנ"ל הדברים מקבלים חיזוק ביתר שאת וביתר עוז וכיו"ב כתב בספר חזו"ע שבת ד' עמוד קעא לבאר את הטעם שהותר לדרוס על השלג משום דהוי פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה שמותר וע"ע מ"ש בזה בספר תוספת שבת אות כז ובציונים אות יז ודו"ק ודון מינה ואוקי באתרין.

ויעו"ש עוד מה שהאריך בזה וכתב שיש לצרף בזה מש"כ בספר שבולי הלקט (סימן פה) בשם רבי בנימין שלא אסרו לרסק אלא שלג וברד שהוא מוליד משקה שלא היה בעולם, אבל השואב מים מערב שבת לכדו וחביתו וביום השבת בבוקר מצאם קפואים וקרושים מותר לרסקם ואין בזה משום מוליד משקה, עכ"ד, ושכן כתב בספר ארחות חיים הל' שבת אות עז, ושכן כתב בערוך השולחן סכ"ה, ושכן כתב בחזו"ע שבת ח"ד עמ' קנח שצירף דבריו לגבי נידנו התם יעו"ש.

וכתב שם שכן מצא שכתב לדינא הגר"י קובו זצ"ל שבו"ת יאודה יעלהם ימן לג שכתב להקל לשפוך מים ע"ג קוביות קרח הנמצאים בתוך הכוס משום שחשיב פסיק רישא דלא ניחא ליה בדרבנן שהרי כוונתו לצנן את המים ואינו רוצה שימסו קוביות הקרח, והסויף שם דלמ"ד שהאיסור הוא משום נולד מעיקר אין חשש בזה שהרי בעת שמתערב במים שבכוס אינו נראה כממחה וממילא לא חשיב נולד יעו"ש, ושכן מבואר בשו"ת אז נדברו ח"ו סימן ד' ובח"י סימן יא יעו"ש, ושכן יש להוכיח ממש"כ בשו"ת אבני ישפה ח"א סו"ס פה בשם הגרשז"א יעו"ש, ושכן כתבו בנ"ד בשו"ת שערי עזרא ח"ב סימן לב ובשו"ת אשר חנן ח"ו סימן י'. ושכן כתב בהלכה ובאגדה שבת עמ' 173 להתיר לשפוך מים ע"ג קוביות קרח.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

בדין ברכת הקשת פעמיים באותו יום מכתב למעדני אשר פרשת נח תשפ"ג

בס"ד

ראיתי מש"כ כת"ר שליט"א בגליון מעדני אשר פרשת נח תשפ"ג בדין הרואה את הקשת ב' פעמים באותו יום האם חוזר ומברך כיון שהוא אותו קשת או לא,

הנה במשנ"ב סימן רכט סק"ב כתב בשם השע"ת שכתב בשם הברכ"י שבקשת אם ראה אותו עוד פעם אפילו בתוך ל' יום חוזר ומברך, ולא דמי לכל הנ"ך דקי"ל בהו דפעם אחת בחודש די לברוכי דכאן הקשת שבירך עליו חלף והלך לו ודמי לברכת רעמים בכל פעם. עכ"ד, והנה למש לדנא כן נראה מדברי הפוסקים שיש לחזור ולברך אפילו בתוך ל', וכן כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה סק"א והו"ד בכה"ח שם אות ב', ובספר בירך את אברהם סימן סח ס"א, ובמאמר מרדכי סוף ח"ב בהשמטות לסימן רכט, ובספרו דברי מרדכי סימן רכט סק"א, וכן כתב בחזו"ע ברכות עמ' תע.

ומ"מ היכא שלא נתפזרו העבים, ובברכת הבית סימן שכט סק"ט כתב שאין מברכים על קשת אחת פעמיים אף שהפסיק הרבה בראייתה, ואפילו אם היא קשת אחרת מ"מ כל זמן שלא התפזרו העבים אינו מברך שוב, וכן אם יש שתי קשתות אינו מברך אלא על אחת שהברכה חלה על שתיהן, וכן כתב שם כת"ר שליט"א שנראה שהקב"ה חקק בטבע את הקשת כמבואר במלבי"ם פרשת נח כדי להראות בריתו וא"כ מסתברא שכל זמן שלא נתפזרו העבים קשת אחת היא וכך גם משמע מלשון המחזיק ברכה שכתב יום אתמו כי יעבור וכו' ואם לקצת יומיא אח"כ וכו' עכ"ד, וכן כתב לדינא בהלכה ברורה סימן רכט ס"ד שלא יחזור לברך אלא א"כ נתפזרו העננים או שהוא יום אחר וכדין הוראה ברקים ושומע רעמים כמבואר בסימן רכ"ז ס"ב וכמ"ש בספר ברכת הבית.

ואמנם בחשוקי חמד ברכות דף נט ע"א כתב לברך על כל קשת ואפילו באותו יום ואפילו לא נתפזרו העבים כי יתכן ובנתיים גברו פשעי ישראל ח"ו ונתגלתה הקשת לרחם וא"כ צריך לברך שנית, וכן כתב בספר ברכת ה' ח"ד פ"ד סל"ו שיחזור לברך פעם נוספת שהרי צריך להודות להקב"ה על חסדו שזוכר הברית עמנו, ושכן כתב בקצות השולחן סימן סו בדי השולחן סקכ"ו.

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

ברכה על הרעמים והברקים שבאו בבת אחת מכתב לגליון מסיני בא

בס"ד

ג' מרחשון תשפ"ג יומא דהילולא למרן הגר"ע יוסף זצוק"ל
לכבוד ידידי ורעי הגאון המופלג רבי יוסף סעדו שליט"א במח"ס מסיני בא,
קבלתי את הגליון החדש מסיני בא, ובו עיונים ופסקי הלכה בשאלות
אקטואליות ומעשיות, וראיתי מש"כ כת"ר שליט"א לדון בשאלה ב' במי
שראה ברק וכיון לפטור את הרעם שבא אחריו אף אם עובר יותר מתכ"ד
שיוצא ידי חובה ואינו חוזר ומברך, ומ"מ לכתחילה אין לעשות כן, וכת"ר
שליט"א האריך בזה מדברי הברכ"י סימן רכז ועוד שיש להסתפק אם בירך
על הברק וכיון לפטור את הרעם אם יצא, וכת"ר האריך בזה וציין בזה
בקצרה מדברי הפוסקים שמשו"ה י"ל שאינו לכתחילה, ולכן יש לברך על
הברק עושה מעשה בראשית ולאחר מכן שכוחו וגברותו מלא עולם, ובמה
שכת"ר שליט"א כתב להביא מדברי הפוסקים שהברכה חלה על הרעם כיון
שדרכם להגיע ביחד, אמנם כ"ז במציאות הוא בשיא החורף אבל לא
בתחילת החורף כמה עתה שיכול להיות רעמים בלא ברקים או ברקים בלא
רעמים, וממילא אולי יש לחלק שבתחילת החורף לא יצא ידי חובה לבין
אח"כ בהמשך החורף ששניהם באו ביחד.

ואמנם הביאו ממרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל והו"ד בקובץ מוריה (מס' קכג
פסקים והוראות מהגראי"ל) שבכה"ג ששמע את הרעם תכ"ד לסיום הברכה
יצא, אף שלא כיון לצאת. וכן ראה למורי ורבי הפוסק הגאון רבי עמרם פריד
שליט"א בגליון אזורא לשמך מס' 80, שכתב לדינא שאם בירך על ברקים
ותוך כדי דיבור שמע רעמים (או להיפך) הברכה פוטרת את שניהם שהברכה
פוטרת את שניהם, ובהערה שם ציין שבהגהות הגר"ח צאנזר [סי' רכז] כתב
שצריך לברך גם את הברכה השניה כיון שבתחילת הברכה התכוון רק על
מה ששמע ואם כן אם בירך על הברק לא פטר את הרעם ולהיפך, אמנם
בח"א [כלל סג' אות ז'] כתב דאם הרעם בא תכ"ד לאחר הברק שלא יברך
עליו. וכתב שם עוד שאם בירך על ברקים ותוך כדי הברכה או אף אחר סיום
הברכה תכ"ד מהברכה שמע רעמים אין לברך ברכה נוספת. וכתב שם שם
בהערה בזה"ל: נראה שלפי הח"א הנ"ל אינו דוקא אם הגיע תכ"ד מהברק
אלא אפי' תוך כדי הברכה או אפי' תכ"ד מהברכה. ויעוין בנדרים פז. מצינו
שתכ"ד מהני בקריעה כשסבור שאביו מת ונתברר שבזמן הקריעה עדיין

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

אביו לא מת ולא חל עדיין חיוב קריעה ומת אביו תכ"ד מהקריעה דמהני הקריעה, ומבואר מזה שתכ"ד נחשב שהמעשה לא נשלם דחשיב כנעשה בבת אחת וכן הוא בשערי יושר [שער ה' פרק כב'] עכ"ד.

והנה בפתח הדביר (שם ק"ה ו) כתב בשם הבית עובד, שלא יוצא יד"ח כיון שעדיין לא שמע את הרעם עדיין לא נתחייב בברכה וכיון שלא היה להמקום לחול על הרעם לא מהני אולם כתב שם בפתח הדביר את דבריו שדמי לברכת הנהנין על דבר מסויים שלפניו והיה דעתו לפטור מה שיביאו לו אח"כ שיצא, ועוד שדמי לאמת המים, וע"ע בס' ברכת ה' (עמ' רמה) שכתב הגר"מ הלוי שרשאי לעשות כן אפי' לכתחילה, ודבריו א"ש מהפתח הדביר, וכן כתב להעיר בה"ב חלק יא עמ' תסה בהערה בסוגריים יעו"ש, והארכתי עוד בכ"ז בקונ' שערי יוסף בדיני ברכת הרעמים והגשמים שיו"ל בקרוב.

בברכת התורה ידידיך הדו"ש

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

בני ברק

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

לעלות לקבר בתוך השנה במקום צורך שלא היו בלוייה

בס"ד

יום א' ה' מרחשון תשפ"ג

שאלה: אשה לעלות לקבר של אח שלה אחרי השלושים כי לא הייתה בלוייה
האם יש בעיה בזה, האם יש כאלה נוהגים שלא לעלות

תשובה: בשו"ע יו"ד סמן שדמ סעיף כ' כתב, חכם ואלוף וגאון מכנסין אותו
לבית המדרש ומניחין המטה במקום שהיה דורש ווספדין אותו שם וכו'
וביום השביעי עולים לבית הקברות ומבקרין אותו וכן בום שלשים ותכלת
יב חודש מבקרין ומשכיבין אותו עכ"ד, ומכאן היה המנהג בהרבה מקומות
שלא לעלות לקבר אחר בשבעה ובשלושים ובי"ב חודש, וכן ראיתי שכתב
בספר אהל יעקב אבילות עמ' לח שנוהגין לעלות לקבר רק בי"ב חודש,
והביא שכן הוא דעת הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, ואמנם מדברי השו"ע נראה
דאיירי דוקא בחכם, ואפשר לומר דדוקא בחכם שנשמתו נמצאת שם.

ואמנם ראיתי למרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בשו"ת הראשון
לציון חלק ב' חיו"ד סימן כב, שכתב שם בזה"ל: אודות השאלה אם יש ענין
להתפלל בקבר של צדיק בתוך השנה הראשונה לפטירתו ע' בילקוט יוסף
אבלות עמוד ע"ג שהנה בעוה"ר נתבקש לישיבה של מעלה מרן פאר הדור
אאמו"ר זצוק"ל ורבים הלכו על ציונו הקדוש בשנה הראשונה והיה בזה
קידוש ש"ש שרבות מאחינו בית ישראל באו לפקוד את ציונו הקדוש
ובדמעות שליש התפללו לישועה ולברכה בזכות תורתו וקדושתו והיה
חיזוק גדול באמונת חכמים אלא שנפוצה שמועה שע"פ המקובלים יש בזה
חשש ללכת לקבר בשנה הראשונה אולם אף שאין לנו עסק בנסתרות מכל
מקום בצדיק שיש לו זכויות הרבים אין להמנע מכך ובפרט דנראה שאין זה
איסור ממש ולכן כל מי שרוצה לעלות רשאי לעלות גם
בתוך השנה הראשונה אין למונעו ועיינן בזה הרהקדוש פרשת ויחי דף רכה
דמבואר שם שכאשר יש עת צרה רח"ל מבקשים רחמים אצל קברות
הצדיקים וי"ל שנשמות הצדיקים הגדולים אינם טרודים בדינם י"ב חודש
ויכולים לעמוד לימין החיים גם בשנה הראשונה ועוד שתפלות בקברות
הצדיקים היא גם שמבקשים רחמים בזכות הצדיק ע"ש ועיינן בשו"ת
הרשב"ץ א"ח סימן רצ"ב שהטעם שאין מזכירין נשמות בשנה הראשונה
לפטירה יען כי בשנה הראשונה המתים נדונים למעלה ואף שפוסקים לומר

קובץ באר התורה קצח פרשת לך לך

קדיש בסוף חודש י"א כדי שלא לשוי' לאבות כרשעים סימן שע"ו מכל מקום לענין שלא להזכיר דהוי בשב ואל תעשה אין מזכירין גם בחודש י"ב אבל אחר י"ב חודש יש להזכיר הנשמות אף בשנת העיבור ובשו"ת מים חיים משאש ח"א סימן ר"ז כתב שאין מצוה ולא כבוד לצדיק שבאים על קברו ודן שם באורך מצד שאינם יודעים כלום מהעולם הזה והוסיף שאם ת"ח הוא ייענש על ביטול תורה בהשתטחותו על הקבר וק"ו אם יש צדיקים בעירו ודאי מוציא לעז עליהם שלא הולך לקברם אך מה נעשה ודבר זה נשתקע בישראל חזק ע"כ. עכ"ד, וייעו"ש עוד מה שהאריך בזה מרן הראש"ל שליט"א.

ואמנם נראה לדינא דכ"ז בצדיקים אבל נוהגים להחמיר בזה וכמ"ש הגרי"א דינר שליט"א בקונ' שאלות המצויות ח"ד חיו"ד תשובה כ' שנשאל שם האם מותר לעלות לקבר בשנה הראשונה, והשיב שם שבמשך שנה ראשונה לא יעלו לקבר חוץ מהזמנים המיועדים לפי המנהג, ובאר"י נוהגם לאחר ז' ולאחר ל' ומשום שבשנה הראשונה הנשמה עדיין קשורה לגוף ונמצאת שם, ובהערה שם כתב, כמבואר בגמ' שבת קנב שכל י"ב חודש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת לאחר י"ב חודש חגוף בטל ונשמתו עולת ושוב אינה יורדת ובזב ביאר חגר"א זצ"ל דברי הגמ' ברכות יח יעו"ש.

וכעין נידון דידן, ראשונה ראיתי בזה בשו"ת מציון תצא תורה תשובה תרמז שהביא ידידי הגרי"א סקוצילס שליט"א ששאל להגר"א נבנצל שליט"א בזה"ל: שאלה, אין מבקרין הקבר כל י"ב חודש מיהו אם הזדמן בתוך הי"ב חודש לאותו בית הקברות של אביו או אמו האם יכול ללכת לקברם ולהתפלל שם, והשיב בזה"ל: לא עכ"ד. ואמנם בקובץ מבית לוי חיו"ד עמ' שעה הו"ד בעל השבט הלוי זצוק"ל שאם כבר נמצא בבית הקברות כגון בערב ר"ה מותר ללכת לקבר אביו או אמו ולומר פרק תהילים, וכן כשנוסע למקום רחוק וזמן רב לא יהיה כאן מותר לילך יעו"ש, וא"כ נראה דה"ה בנ"ד, וכ"ש באחות דקילא טובא.